

KAPITEL 6

VELFÆRDSSTATENS TILBLIVELSE – HVEM SKABTE VELFÆRDS- STATEN?

VIGTIGE BEGIVENHEDER

- 1891: Lov om aldersrente
- 1892: Lov om sygekasser
- 1921: Invaliderenten
- 1922: Aldersrenteloven
- 1933: Kanslergadeforliget (herunder Socialreformen)
- 1956: Folkepensionen
- 1972: Statens uddannelsesstøtte (SU)
- 1976: Bistandsloven
- 1979: Efterlønnen
- 1986: Kartoffelkuren
- 1987: Fælleserklæringen
- 1994: Arbejdsmarkedsreform
- 2002: Starthjælp
- 2006: Velfærdsforliget
- 2010: Dagpengereform
- 2011: Tilbagetrækningsreform/udhuling af efterlønnen
- 2012: Førtidspensionsreform/fleksjobsreform
- 2013: Kontanthjælpsreform

Hvad er en velfærdsstat?

Den dansk-svenske politolog Gösta Esping-Andersen skelner mellem tre typer af velfærdsstater, og fra 2011 er de tre modeller blevet suppleret af Ove Kaj Pedersens model konkurrencestaten:

Den universelle model: Staten omfordeler de økonomiske goder ved hjælp af opkrævning af skatter og tildeler ens ydelser til alle individer, der lever op til lovbestemte kriterier. Denne model er udbredt i Skandinavien.

Den residuale model: I denne model ses det frie marked som mest effektivt til at skabe og fordele velfærd. Det er borgernes eget ansvar at tegne forsikringer for at få social sikkerhed som sundhed eller pension.

Hvad gør dig egentlig mest stolt over at være dansk? Et flertal svarer: *velfærdsstaten*. Den danske velfærdsstat er en samfundsindretning med *stor økonomisk omfordeling* og *skattefinansieret velfærd rettet mod alle borgere*. Den universelle velfærdsmodel, som danskerne er så stolte af i dag, er ikke blevet udtænkt og gennemført på én gang. Der er, som det vil fremgå af dette kapitel, siden 1891 blevet truffet politiske beslutninger, som pegede frem mod forskellige velfærdsstatsmodel-

Stat eller delstat giver minimale ydelser til de mest trængende. Denne model er udbredt i USA.

Den selektive model: Denne model kaldes også 'forsikringsmodellen', fordi den ser arbejdsmarkedsforsikringer og familien som mest velegnet til at sørge for social beskyttelse og velfærdsydelser. Ofte er forsikringerne obligatoriske. Denne model er udbredt i Central- og Sydeuropa.

Konkurrencestaten: Nogle mener, at denne model er en moderne version af den universelle model. Konkurrencestaten tager udgangspunkt i, at nationalstater konkurrerer mod hinanden, og at velfærdsstatens opgave derfor er at skabe konkurrencedygtige individer gennem incitamenter i uddannelsessystemet og i den måde, overførselsindkomster er stykket sammen på. Hvor den universelle model beskyttede borgerne mod markedet, bruger konkurrencestaten markedsmekanismen til at skabe konkurrencedygtige borgere.

ler, og de mange reformer, der er sat i værk siden 1980'erne, får mange til at mene, at vi ikke har længere har fokus på at beskytte det enkelte individ mod sociale katastrofer, men i stedet at støtte det enkelte individ til at klare sig i den internationale konkurrence.

De store politiske partier støtter i dag hovedprincipperne i den danske velfærdsmodel. På venstrefløjen mener mange imidlertid, at den universelle velfærdsstat er ved at blive udhulet, mens

Emily Cathrine Wenade

16. marts kl. 19:16 · 🌐

Stepping back into the Emergency Department for a 16-hour shift at a hospital in Copenhagen, Denmark, the thing at the forefront of my mind isn't fear, it's resolve.

This country brought me safely into this world, paid for my vaccinations, saw me through a breast cancer scare, financed my ENTIRE medical degree and offered me equal opportunity at every turn. Gratis.

It's this country's ELDERLY that paved the way for all of it— through their activism/unions, their solidarity, and their humanity. It's their legacy that makes Denmark (and the rest of the Nordics) among the best places in the world to be born. Our grandparents forged the powerhouse social security nets that I hope will see our vulnerable Danes and our dynamic Danish businesses through the crisis.

For me, if any personal good comes out of this pandemic, it is this: it's payback time; to Denmark, to its tax payers, and especially to its elderly. I may be at the very start of my career, but it's worth every damn skill this fledgling doctor's got.

KOM SÅ DANMARK 🇩🇰 🍷 🍷

👍❤️ 10 tusind

595 kommentarer · 3,7 tusind delinger

👍 Synes godt om

💬 Kommenter

➦ Del

Vis tidligere kommentarer

4 af 533

Snezhana Chichevalieva Respects! 🇷🇺 1

Synes godt om · Svar · Se oversættelse · 3 d

Karlene Davis Powerful testimony 🙌 1

Synes godt om · Svar · Se oversættelse · 3 d

Else Knarberg 🍷🍷🍷🍷🍷🍷🍷🍷🍷🍷 1

Synes godt om · Svar · 1 d

Under coronakrisen i 2020 var der blandt danske meningsdannere generel enighed om, at velfærdsstaten var den bedste model i en krisetid. Velfærdsstatens medarbejdere i især sundhedssektoren fik under krisen særlig anerkendelse af såvel politikere som af almindelige borgere. Et af de mest delte opslag på de sociale medier var i krisens begyndelse den dansk-amerikanske læge Emily Catherine Wenades hyldelse til samfundsmodellen.

flere på højrefløjen mener, at staten har vokset sig for stor. Velfærdsstaten er så populær i dag, at det er naturligt, at flere partier markerer sig som det parti, der 'opfandt' velfærdsstaten, eller som det parti, der reformerede modellen, så den kunne blive bevaret.

Fokus i dette kapitel er på, hvordan politisk-ideologiske grundfortællinger om velfærdsstaten konkurrerer, og hvordan brede dokumentarfilm er med til at skabe og vedligeholde erindringsfællesskaber.

Overblik: 1800-tallets slutning – ideologisk opbrudstid

I den borgerligt-liberale grundfortælling (om grundfortælling se s. 77) om velfærdsstatens fødsel trækkes tiden oftest tilbage til 1800-tallets slutning, hvor flere sociale reformer blev vedtaget af Venstre, der var bøndernes parti og Højre (senere Konservative), der var købmændenes, militærets og borgerskabets parti. I 1880'erne var der krise i landbruget, og arbejdskraft forlod i stigende grad gårdene for at søge mod byerne og mod USA. I Venstres tidsskrifter fremkom derfor krav om sociale reformer, der kunne hjælpe især husmænd og landarbejdere. Venstre så en landbobefolkning med egen jord og økonomisk tryghed om især alderdom og sygdom som et værn imod den socialisme, der bredte sig i Europa, og som kunne appellere til de fattige landarbejdere. Venstre ønskede en kombination af hjælp fra staten og private for-

Tysk plakat fra 1914. Den tidligste brug af ordet velfærdsstat kendes fra 1879 i Tyskland, hvor den konservative kansler Otto Von Bismarck gennemførte flere sociale reformer. Reformerne bliver af de fleste historikere forklaret med, at Bismarck ønskede at hindre, at arbejderne blev socialist og inspireret af revolutionære tendenser.

sikringsordninger, hvor den enkeltes eget ansvar blev understreget.

Den voksende arbejderklasse i byerne var imidlertid inspireret af mere socialistiske tanker og stod samlet hos partiet Socialdemokratiet, der blev dannet i 1871. Socialdemokratiet ønskede, at staten skulle påtage sig ansvaret for at hindre social elendighed, og at staten gennem høj beskatning på høje indkomster skulle sikre økonomisk omfordeling.

1891 – En minimumsydelse til værdigt trængende

Loven om aldersrente fra 1891 spiller en særlig rolle for de borgerligt-liberale som et erindringssted for velfærdsstatens begyndelse. Loven indebar, at staten påtog

sig et ansvar for de fattigste *værdigt trængende* ældre. Med inspiration fra Tyskland blev Danmark den anden stat i verden, der indførte aldersdomsforsørgelse. Loven blev gennemført af det konservative Højre med støtte fra Venstre. At de to politiske fjender kunne finde sammen i dette forlig, handlede især om, at partierne havde en fælles interesse i at svække opbakningen til et opadstigende socialdemokrati, der af begge parter blev betragtet som unationalt og ekstremt. Derudover havde Højre en interesse i ikke kun at blive opfattet som et parti for det øverste borgerskab.

Loven om aldersdomsunderstøttelse skabte grundlaget for en hjælp rettet mod de fattigste *værdigt trængende* borgere over 60 år, der havde holdt sig fri af fattigvæsenet i de sidste ti år. Den statslige lov satte rammen for hjælpen, men det var primært gårdejere, sogneråd og kommunalbestyrelserne, der vurderede, hvilke borgere der var *værdigt trængende*, og hvilket beløb der skulle udbetales (se boks). De *uværdigt trængende* var efter

Begreb: Værdigt og uværdigt trængende

Tidligt i velfærdsstatens historie har skellet mellem *værdigt* og *uværdigt trængende* været centralt. Den *værdigt trængende* borger blev vurderet til ikke selv at være skyld i sin egen situation, på grund af for eksempel sygdom eller alder. Den *uværdigt trængende* blev set som en person, der selv var skyld i sin elendighed grundet eksempelvis druk, dovenskab eller for mange børn født uden for ægteskab.

loven i 1891 fortsat henvist til et liv på fattiggården, der indebar, at modtageren mistede valgret og valgbarhed, samt indskrænkelse af retten til at indgå ægteskab.

1892 – Forsikring til de værdigt trængende

Sygekasseloven fra 1892 afspejler et spor i velfærdsstatens historie, som vi kan kalde *forsikringssporet*. I denne periode blev en velfærdsmodel skabt med træk fra den selektive model (hjælp til de svageste uden skyld i deres egen situation) og den residuale, hvor borgerne selv skulle forsikre sig mod sociale katastrofer. I slutningen af 1800-tallet havde individer selv et ansvar for at tegne sygeforsikringer igennem sygekasser. En sygekasse var en sammenslutning af personer, der gennem medlemsbidrag forsikrede sig i tilfælde af sygdom. Mange fattige var imidlertid ikke med i disse sygekasser. I Danmark havde Socialdemokratiet siden 1880 kæmpet for et hospitalsvæsen, hvor sundhedspleje skulle være for alle og finansieret over skatterne. Det vil sige et ønske om en universel model på sundhedsområdet. Efter en længere forberedelsesfase blev der i 1892 vedtaget en sygekasselov, hvor mindrebemidlede borgere (det vil sige borgere med lav indtægt og lille formue) frivilligt kunne melde sig ind. Sygekasserne blev primært finansieret gennem kontingent, altså egenbetaling, men staten dækkede 20 procent af omkostningerne. Medlemmerne kunne dermed sikre sig ret til lægehjælp, hospitalshjælp og dagpenge i en kort sygdomsperiode. Loven med-

1899 Septemberforliget

Billedet viser arbejdere til en demonstration i 1899. Ifølge politologen Esping-Andersen har en forenet og stærk arbejderbevægelse samt brede politiske alliancer (i Danmark mellem især Socialdemokratiet, Venstre og De Radikale) været en forudsætning for dannelsen af en universel velfærdsstat. I 1899 ved Septemberforliget valgte arbejdsgiverne og arbejdstagerne, trods interessekonflikter, at anerkende hinanden som parter i en legitim forhandling om forholdene på det danske arbejdsmarked. De blev

enige om principperne i det, som senere blev kaldt 'Den danske model'. En model, hvor arbejdsgiverne kunne lede og fordele arbejdet, lockoute arbejdere (det vil sige hindre deres adgang til arbejdspladsen), mens arbejdstagerne fik anerkendt deres ret til at organisere sig og til at strejke. I denne model skulle forhandlingerne mellem parterne foregå på bestemte tidspunkter og med jævne mellemrum, sådan at der resten af tiden var ro på arbejdsmarkedet.

førte, at mindrebemidlede *værdigt trængende* fik støtte til kontingentbetalingen, mens *uværdigt trængende* fortsat var henvist til fattigvæsenets eller private hjælpeorganisationers økonomiske håndsrækninger kaldet almisser. Velhavende borgere skulle selv finansiere deres sygekassebidrag. Venstre kæmpede for større statslig andel af betalingen til sygekasserne, og Højre for en mindre statslig andel. Højre endte med at stemme for forli-

get, men op til vedtagelsen frygtede Højre-politikere, at sygekasseloven ville svække det private initiativ og medføre et stort dræn på statskassen.

Den lille og den store socialreform

På statsligt plan skete der forbedringer af den sociale sikring i perioden efter første verdenskrig.

I 1922 vedtog Venstre-regeringen lov om aldersrente (kaldet *Venstres lille socialreform*), der sikrede faste minimumsbeløb for aldersrenten (ydelse ud fra loven om alderdomsbeskyttelse fra 1891 havde været baseret på skøn). I 1924 vandt Socialdemokratiet sammen med De Radikale regeringsmagten i Folketinget, som de holdt i to år og genvandt i 1929. Efter denne korte periode med en socialdemokratisk regering slog Venstre i 1926-1929 under Madsen Mygdal-regeringen ind på en mere økonomisk liberal kurs i kamp mod stigende skatter og udbygning af sociallovgivning. I partiprogrammet fra 1925 var det således *borgernes evne til ved Selvhjælp at sikre sig økonomisk*, der skulle understøttes. 1929 var imidlertid året, hvor børsen krakkede i USA. Effekten af børskrakket viste sig i Danmark med særlig styrke fra 1931, idet flere og flere starter valgte at beskytte deres marked, hvilket var en katastrofe for Danmark, hvor 80 procent af eksporten bestod af landbrugsprodukter. Landbruget var i dyb krise, hvilket påvirkede industrien i byerne. Arbejdsløsheden steg i 1930'erne til over 30 procent (for personer i arbejdsløshedskasse) med omfattende social nød til følge. En lammende storkonflikt på arbejdsmarkedet truede med at forværre krisen. Hjemløsheden steg, og der opstod flere episoder med social uro, som da arbejdsløse i 1931 stormede byrådskontoret i Nakskov, hvorefter politi og militær blev sat ind.

Den spændte stemning med landbrugs krise, den galoperende arbejdsløshed, optakt til storkonflikt og social uro gjorde,

Valgplakaten fra valget i 1929 viser tydeligt, at Socialdemokratiet fra 1920'erne og frem ønskede at fremstille sig selv som et folkeparti frem for et klasseparti. 'Vores hjem' går fra at være familiens hjem til et socialt lighedsskabende folkehjem. De socialdemokratiske/radikale ledede kommuner gennemførte mellem 1900 og 1920 en omfattende social beskyttelse af byens borgere, hvilket kaldes kommune-socialismen. I kommuner som København, Esbjerg og Nakskov oprettede man alderdomshjem, badeanstalter, biblioteker og børnehaver. De ydelser og tilbud, som senere i velfærdsstatens historie blev statsligt udbredt, startede altså tidligere i visse kommuner.

at de to store partier Socialdemokratiet og Venstre samt De Radikale satte sig for at udarbejde et kriseforlig til at løse begge store konflikter. Forliget endte med at blive vedtaget den 30. januar 1933 efter 18 timers forhandling i en sen natteime i

statsminister Thorvald Staunings private hjem i Kanslergade på Østerbro. Stauning udtalte efterfølgende: *"Man havde opgivet nogle principper, men reddet landet."*

Kanslergadeforliget 1933

Kanslergadeforliget fungerer, især i en socialdemokratisk grundfortælling, som erindringsstedet for velfærdsstatens fødsel. At forliget blev til, samme dag som Hitler fik magten i Tyskland, styrker erindringsstedet, da det trækker på en forestilling om et Danmark, der valgte brede politiske forlig til at afhjælpe social nød, modsat de fleste europæiske stater, hvor den økonomiske krise førte til social armod og politisk ekstremisme. *Kanslergadeforliget* var et bredt forlig mellem Socialdemokratiet, Venstre og de Radikale. Forliget var et kompromis mellem det gamle bondeparti Venstre, der fik sikret landbrugseksporten ved en devaluering (en nedskrivning) af valutaen, mens arbejderpartiet Socialdemokratiet og De Radikale fik en *socialreform*, der længe havde været under forberedelse af statsminister K.K. Steincke. At forliget kun i mindre grad aktualiseres af borgerligt-liberale politikere, kan skyldes, at Konservative ikke var med, og at det dermed ikke kan fungere som et samlet erindringssted for denne fløj.

Socialreformens indhold

Socialreformen betød en øget statsfinansiering af sociale udgifter og en forenkling og en ensretning af sociale love, der før

blev administreret forskelligt fra kommune til kommune. 54 love blev samlet til fire, og nu blev det retsprincippet, der dominerede, således at borgeren ikke skulle bede om håndsørkninger (almisser) fra kommunens byråd, men nu fik retskrav på understøttelse, hvis de levede op til fastsatte kriterier. Et sprogligt erindringssted for socialreformen, der især aktualiseres i den socialdemokratiske grundfortælling og markerer 'velfærdsstatens fødsel', lyder, at man gik *fra almisse til retskrav*, og dermed var et skridt på vej væk fra tankegangen om de værdigt og de uværdigt trængende. Steincke mente, at det gamle almissesystem skabte afhængige sløve personligheder, og at den enkelte ikke længere kunne presse et kommuneudvalg eller en embedsmand til ydelser, hvorfor socialreformen både beskyttede den enkelte og samfundsøkonomien. I 1936 opnåede Socialdemokratiet og De Radikale flertal i både Folketing og i Landsting, hvilket øgede deres muligheder for at få deres politik igennem.

Den sociale ingeniørkunst

I begyndelsen af 1900-tallet var der altså ikke politisk enighed om, at staten skulle stå for social sikring af borgerne. Efter besættelsens ophør i 1945 var der dog i Danmark, som i resten af Vesteuropa, voksende enighed om, at sociallovgivning skulle forbedres. I 1930'erne havde arbejdsløshed og fattigdom givet næring til totalitære ideologier. Efter krigen var der stigende opbakning til kommunistiske partier i Vesteuropa, og i Østeuropa

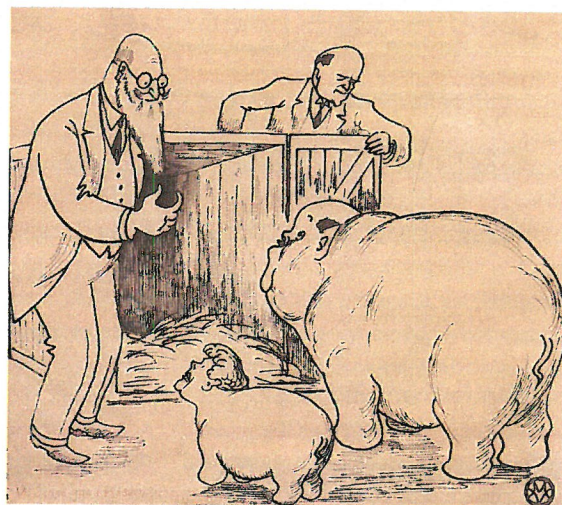
Indhold i Kanslergadeforliget:

Forliget indeholdt følgende:

- Devaluering af kronen på 10 procent (nedsættelse af værdien af valutaen), hvilket gjorde danske landbrugsvarer billigere i udlandet
- Overenskomst på arbejdsmarkedet blev forlænget
- Strejker og lockout blev forbudt i et år
- Skatte- og rentenedsættelse (der især kom gårdejere til gode)
- Statsligt ensartede grænser for sociale ydelser
- Sygekasser blev oprettet, så alle kunne få skattefinansieret lægehjælp
- Forenkling: 54 sociallove blev til 4.

havde Sovjetunionen indsat kommunistiske regeringer. Der var derfor i Vesten et bredt politisk ønske om, at især arbejderklassen skulle have forbedret deres vilkår for at hindre opbakningen til kommunismen. I Danmark mente Venstre og Konservative fortsat, at udviklingen skulle følge forsikringssporet. Men i politikken om sundhedsvæsenet vandt den mere universelle tilgang bred opbakning. I 1946 foreslog Venstre for eksempel en universel skolelægeordning til at forbedre

folkesundheden. Efter krigen kom der også en ny gruppe fagprofessionelle ind på den politiske scene. Socialrådgivere, læger og jurister, der talte om sociale tiltag ud fra en økonomisk logik. At man skulle 'investere i mennesker', fordi det for et samfund var bedre at forebygge end at lade personer gå til grunde. I 1958 blev Socialforskningsinstituttet (SFI) oprettet. Det var en forskningsbaseret institution, der igennem udarbejdelse af statistik skulle forske i velfærdsstaten og rådgive

Bladtegneren Valdemar Møllers fremstilling af begivenhederne i Kanslergade: Stauning (S) og P. Munch (R) prøver at lokke de to grise Christmas Møller (K) og Krag (V) ind i kassen.

Socialdemokraten Jens-Otto Krag var statsminister fra 1962 til 1968 og igen fra 1971 til 1972, hvor velfærdsstaten for alvor ekspanderede. I 1944 var Krag med til at udarbejde Socialdemokratiets vision Fremtidens Danmark. De borgerlige partier var kritiske og kaldte det for socialisme. I konkurrence med kommunisterne på venstrefløjens lovede Socialdemokratiet fuld beskæftigelse, social tryghed, og at staten ville blande sig i økonomien for at hindre økonomiske kriser.

politikere i at føre reformerne igennem på et videnskabeligt grundlag. Tanken var, at politikerne kunne få redskaber til at udøve social ingeniørkunst over for borgerne.

Folkepensionen – den universelle velfærdsstat

Et erindringssted, der deles i alle politiske grundfortællinger som en vigtig del af velfærdsstatens historie, er folkepensionens indførelse i 1956. Loven markerede begyndelsen på den universelle velfærdsmodel, hvor alle borgere uanset indkomst har krav på en skattefinansieret pension af en vis størrelse. Venstre og Konservative havde i 1953 lidt et valgnederlag til Socialdemokratiet, der havde gjort spørgsmålet om folkepension til et hovedpunkt i valgkampen. Meningsmålinger viste, at folkepensionen havde bred vælgermæssig opbakning også fra små erhvervsdrivende og landmænd, der var borgerlige kernevælgere, så de borgerlige partier endte med at bakke op om folkepensionen. Idéen om folkepensionen blev oprindeligt udtænkt af Det Radikale Venstre i 1945 og blev i Sverige allerede gen-

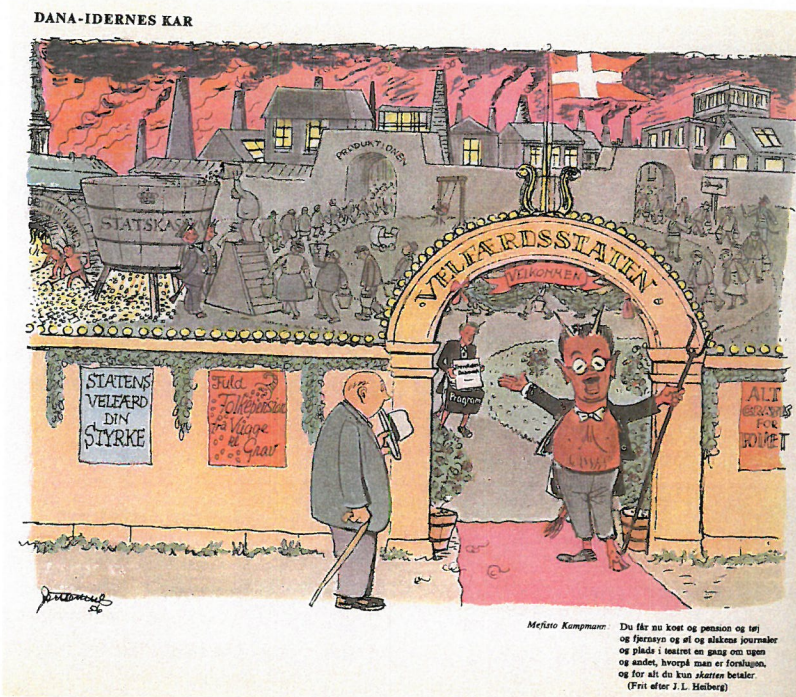
nemført i 1946. Meningen var, at man ville fjerne den stigmatisering, der før havde været ved at modtage offentlige ydelser. Før folkepensionen blev indført, mente man, at omkring en tredjedel af dem, der var berettiget til aldersrente, afholdt sig fra at søge om det, fordi det var forbundet med skam at modtage ydelser fra det offentlige. Man kaldte bevidst ydelsen for *folkepensionen* frem for *aldersrenten* for at skabe en bevidsthed om, at denne ydelse var en borgerret og ikke en almisse, som man skulle skamme sig over at modtage.

1960'erne – Velfærdsstatens ekspansion

Fra begyndelsen af 1960'erne og frem til oliekrisen i 1973 var der en kraftig økonomisk vækst i Danmark. Især industriproduktionen var i høj vækst. Arbejdsløsheden gik fra 9,8 procent i 1957 til næ-

sten fuld beskæftigelse i 1961. I 1964 fik kommunerne pligt til at fremskaffe tilstrækkeligt med børnehaver og vuggestuer til børn i førskolealderen. Udbygningen af børneinstitutionerne samt kvindesagens forkæmperes ønske om økonomisk frigørelse fra manden gjorde, at kvindernes deltagelse på arbejdsmarkedet steg eksplosivt, fordi de nu kunne få deres børn passet. Samme år påbød staten kommunerne at tilbyde hjemmehjælp til invalide og til folkepensionister, hvilket betød, at familiens ansvar for pasning blev lettet. I størstedelen af 1960'erne var det Socialdemokratiet, der havde rege-

ringsmagten, og fra begyndelsen af 1960'erne forandrede Konservative og især Venstre deres ideologiske modstand mod udbygning af velfærdsstaten og mod universelle ydelser for alle. Den brede politiske enighed om udbygningen af en universel velfærdsstat i Danmark er i eftertiden blevet kaldt *det universelle spor*. Væk var kritiske ord som 'gratis-mentalitet' og 'formynderstat'. Ved Venstres landsmøde i Odense i 1963 skete et afgørende velfærdspolitisk skift for partiet, hvilket afspejles i deres principprogram fra samme år: "(...) Også det offentlige har i det liberale samfund sin selvfølgelig plads i

Satire: Velkommen til velfærdsstaten s. 143 (Blæksprutten 1956).

Velfærdsstatens erindringssteder

Der findes ikke mange *vilede erindringssteder*, der er skabt for at minde borgerne i Danmark om velfærdsstatens historie. Statuen af Anker Jørgensen, der i 2019 blev opstillet i Sydhavnen i København, udgør en undtagelse.

Men ingen andre perioder i danmarkshistorien har efterladt sig så mange bygninger og offentlige anlæg og institutioner. Når det gælder velfærdsstatens historie, har alle byer i Danmark en historie at fortælle,

der kan danne ramme for en byvandring om velfærdsstaten. Ved at åbne øjnene og analysere arkitekturen omkring os kan vi få stor indsigt i velfærdsstatens udvikling, menneskesyn og dens forskellige idéer om 'det gode liv'.

Læs mere om velfærdsstatens arkitektur og arkitekturanalyse, og få tips til at lave en byvandring i dit eget lokalområde på bogens hjemmeside.

skabelsen af tryghed for den enkelte i respekt for det enkelte menneskes værd og naturlige ret til i videst muligt omfang selv at forme sin tilværelse. Det moderne liberale samfund afviser sulten som drivkraft for fremskridtet og anerkender et fælles ansvar over for medmennesket og dets ret til en menneskeværdig tilværelse (...)" Programmet afspejlede, at Venstre havde bevæget sig væk fra forsik-

ringssporet og over til at acceptere det universelle spor, som de nu mente godt kunne spille sammen med den liberale ideologi. Konservative fulgte i løbet af 1960'erne også efter Venstres universelle linje, uden at de to borgerlige partier mistede vælgere. Den stærkeste kritik af velfærdsstaten i 1960'erne og begyndelsen af 1970'erne kom fra venstrefløjen i SF og

studenteroprørets parti Venstresocialisterne (VS). VS skrev for eksempel i deres program fra 1972, at socialpolitikken kun var symptombehandling, der hindrede en mere grundlæggende afskaffelse af den kapitalistiske produktionsmåde.

Kronen på værket – bistandsloven

Siden 1964 havde Venstre og Konservative ønsket en forenkling af sociallovgivningen, der skulle have fokus på forebyggelse af sociale problemer. Tanken var, at jo mere aktiv og forebyggende socialpolitikken blev udformet, jo færre tabte ar-

bejdsdage. I Socialdemokratiet mente man, at man gennem sociallovgivningen kunne skabe mere økonomisk lighed. Igennem 1960'erne arbejdede forskellige kommissioner med en socialreform. Et centralt punkt i bistandsloven var at samle den sociale indsats hos kommunen, og at socialrådgivere skulle arbejde for at give borgerne individuelt tilpasset hjælp, der kunne hjælpe dem fra offentlig forsørgelse til arbejde. Den socialdemokratiske socialminister Eva Gredal udtalte i 1971: "(...) *Det er den enkeltes behov, der er afgørende for, hvilken bistand der kan ydes, ikke hvilken etikette man kan klistre på ansøgeren.*" Som led i bistandsloven blev

Bo Bøjesens satiretegning viser, hvordan Danmark (manden i det billige jakkesæt) spørger sine europæiske venner om økonomisk hjælp til regningen i den vanskelige økonomiske situation (Blæksputten 1976).

hjemmehjælp til en universel rettighed (dog med brugerbetaling for personer med formue, der havde brug for længerevarende hjemmehjælp), og borgere fik lettere adgang til hjælp og rådgivning om sociale problemer. Selvhjælpsvilje og tilbagebetalingskrav var ikke længere en del af grundlaget for at modtage hjælp.

1973 Oliekrisen og oprøret mod velfærdsstaten

Bistandsloven blev forberedt med bred politisk støtte i en periode med høj økonomisk vækst og lav arbejdsløshed. I 1973 blev de gode tider afløst af dyb økonomisk krise. Olien steg eksplosivt i pris, og fra 1973 og frem steg arbejdsløsheden massivt, og det samme gjorde de offentlige udgifter, antallet af offentligt ansatte og underskuddet i handlen med udlandet. Samtidig steg skatteniveauet, for at staten kunne finansiere udgifterne. Krisen skabte grobund for en dyb kritik af velfærdsstaten i store dele af befolkningen. Advokaten Mogens Glistrup formåede at samle kritikken mod velfærdsstaten med sit nye parti Fremskridtspartiet, hvis hovedpunkt var at bekæmpe skatteniveauet og antallet af offentligt ansatte. Glistrup sammenlignede skattesnydere med frihedskæmpere, og kalde administrative ansatte i det offentlige for *papirnussere*. De etablerede partier gjorde ikke afgørende op med det universelle spor i 1970'erne, og til trods for underskud på de offentlige finanser vedtog et flertal i Folketinget i 1978 efterlønnen, der muliggjorde, at personer kunne trække sig tilbage fra ar-

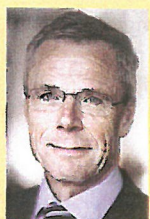
bejdsmarkedet fem år før pensionsalderen. Formålet med efterlønnen og grunden til den store politiske opbakning var, at politikerne regnede med, at unge hurtigere ville kunne komme ind på arbejdsmarkedet, og at syge og nedslidte arbejdere kunne få en bedre alderdom.

1980'erne – På kanten af afgrunden

I den borgerligt-liberale fortælling om velfærdsstatens historie spiller 1980'erne en særlig rolle som det årti, hvor borgerlig økonomisk reformpolitik fik reddet velfærdsstaten, mens perioden i høj grad udelades i den socialdemokratiske grundfortælling. Den socialdemokratiske finansminister Knud Heinesen udtalte i det tv-interview, hvor han afgik som minister i 1979: "*Nogen fremstiller det, som om vi kører på kanten af afgrunden. Det gør vi ikke, men vi har kurs imod den, og vi kan se den.*" Sætningen er blevet et sprogligt erindringssted for borgerligt-liberale politikere i en grundfortælling om, at de var de økonomisk ansvarlige garanter for velfærdsstaten. I 1982 overtog Konservative, Venstre, Centrum-Demokraterne og Kristeligt Folkeparti regeringsmagten i den borgerlige 'firkloverregering' under ledelse af den konservative Poul Schlüter. Regeringen overtog en økonomi med underskud på statens budget, underskud på betalingsbalancen og en galoperende inflation. Hovedmålet for den nye regering blev at forbedre økonomien.

Velfærdsstatens opbremsning

Statsminister Schlüter pointerede i sin åbningstale i Folketinget i 1982, at det nu handlede om den enkeltes initiativ og ansvar for eget liv. Den nye regering brugte begreberne *genopretning* og *modernisering* om sine reformer og indførte nedsættelse af bistandshjælpen (en kontant overførselsindkomst for personer uden arbejde, og som ikke er i arbejdsløshedskasse) og satte pensionsalderen op fra 65 år til 67 år. Som led i reformerne indgik et styrket finansministerium. I slutningen af 1970'erne var Finansministeriet ikke et særlig privilegeret ministerium, men dette forandrede sig efter den borgerlige regerings strammere styring af de offentlige budgetter. Finansministeriet blev en slags superministerium med ansvar for det samlede offentlige budget og med magt over de andre ministerier. Denne magtfulde rolle for ministeriet blev fastholdt og udbygget i årene efterfølgende. Kritikere har kaldt denne tilgang til politik for økonomisme – altså at det er Finansmini-

Anders Eldrup, tidligere departementschef i Finansministeriet om regerings-skiftet i 1982 og i 1993

(...) Finansministeriet har haft to scoops. Det første var, at de borgerlige skulle bevise, at de er bedre end socialdemokraterne til at styre dansk økonomi. Det andet scoop var, da socialdemokraterne skulle bevise, at de var bedre end de borgerlige til at styre økonomien. (...) *Weekendavisen* 11. april 2008.

steriets økonomiske logikker om at *liberalisere* og *effektivisere*, der trumfer alle andre målsætninger for samfundet.

1986 Kartoffelkuren

Efter et par år med vækst medførte et stigende handelsunderskud og et stort underskud på statens budget, at regeringen i 1986 indførte en økonomisk reformpakke op til efterårsferien, der engang blev kaldt kartoffelferien. Reformen, der fik navnet *kartoffelkuren*, gjorde det dyrere at have boliglån og betød, at overførselsindkomster som pension eller SU kom til at stige langsommere end lønningerne på arbejdsmarkedet. I 1985 anklagede formanden for Specialarbejderforbundet, Hardy Hansen, den borgerlige regering for at skabe en *social massegrav*. Væksten i udgifterne blev standset, og det samme gjorde stigningen i skatterne. Et par steder blev velfærdsstaten dog udbygget igennem 1980'erne. Den universelle børnecheck blev indført i 1987 for at få børnetallet til at stige, og SU'en blev hævet markant i 1988. Andre steder i den vestlige verden, for eksempel i USA og i Storbritannien, så man imidlertid markante forringelser af velfærdsydelser og nedskæringer i offentligt forbrug.

Udlændinge og velfærdsstaten

For nationalkonservative meningsdannere fungerer den lempelige udlændingelov fra 1983 som et erindringssted for *den politiske elites naivitet* med hensyn til de økonomiske og kulturelle omkostninger ved

indvandring. Trods et indvandringsstop fra 1973 så man i slutningen af 1970'erne, at de såkaldte gæstearbejdere i stort tal blev boende og hentede deres familier til landet. I 1980 markerede Mogens Glistrup og hans parti Fremskridtspartiet sig for første gang som en markant stemme i ønsket om at stramme udlændingepolitikken. I spørgsmålet om tildelingen af pensioner til tyrkiske arbejdstagere talte Fremskridtspartiet om det såkaldte *tyrkerdræn*, og indvandringspolitik var dermed også gjort til velfærdspolitik. Fremskridtspartiet stod dog i 1980'erne alene med det standpunkt, at indvandring og flygtninge true den universelle velfærdsstat. I 1983 stemte alle partier undtagen Fremskridtspartiet for den nye lempelige udlændingelov. Fremskridtspartiet og især dets stifter blev igennem 1980'erne opfattet som ekstremt, og i 1995 forlod toneangivende politikere herunder Pia Kjærsgaard og Kristian Thulesen Dahl partiet for at stifte Dansk Folkeparti. DF havde hovedfokus på strammere udlændingepolitik. Da DF blev støtteparti for den borgerlige regering ved valget i 2001, kom stram udlændingepolitik også til at sætte den politiske dagsorden efterfølgende. Socialdemokratiet mistede gennem 2000'erne mange vælgere til DF, så der blev efterhånden også internt i Socialdemokratiet bred enighed om, at stor indvandring true finansieringen af velfærdsstaten. Partiets ledere gentog hyppigt: "*Antallet betyder noget.*" Underforstået, at der af hensyn til finansiering af velfærdsstaten og sammenhængskraften i samfundet skal bremses for indvandringen til Danmark.

Valgplakkat fra Dansk Folkeparti ved valget i 2001. Siden partiets grundlæggelse har Dansk Folkeparti ment, at antallet af indvandrere skulle holdes meget lavt for at sikre den universelle velfærdsstats overlevelse. Et synspunkt, de stod alene med i 1990'erne, men som de fleste større partier sidenhen har bakket op om i større eller mindre grad.

1993 Noget for noget

Fra folkepensionens indførelse i 1956 og frem var det især *det universelle spor*, som prægede udviklingen af velfærdsstaten, altså at sociale ydelser var ens for alle og ikke afhang af, hvor meget borgerne selv havde indbetalt i skat. Fra slutningen af 1980'erne og frem så man imidlertid stigende tilslutning til det gamle forsikringsspor, der havde været dominerende i den tidlige grundlæggelse af velfærdsstaten i Danmark. I 1987 blev en fælleserklæring mellem den borgerlige Schlüterregering og arbejdsmarkedets parter udarbejdet. Erklæringen blev startskuddet til indførelsen af obligatoriske arbejdsmarkspensi-

oner på det offentlige (1989) og det private arbejdsmarked (1991). Arbejdsmarkedspensionerne gjorde, at man som arbejdstager gennem sit arbejde fik tildelt en vis procentdel af sin løn til pensionsopsparing. Denne ordning betød selvsagt, at folk med høje indkomster endte med en høj pensionsudbetaling, mens folk med lavere indkomster endte med en mindre pension. I 1993 overtog Socialdemokratiet regeringsmagten sammen med De Radikale. De økonomiske reformer gennemført i 1980'erne havde skabt bedre balance i økonomien, men særligt arbejdsløsheden på 12 procent udgjorde fortsat et stort problem. På linje med Demokraterne i USA under Bill Clinton og Tony Blairs Labour-parti i Storbritannien tog Socialdemokratiet en mere markedsøkonomisk tilgang til sig med hensyn til velfærdsstaten, med større vægt på privatisering og individuelt ansvar. Statsvirksomheder blev privatiseret, og skatten på de højeste indkomster (formueskatten)

Når sprog skaber virkelighed

Politik er fra 1990'erne og frem i stadig højere grad blevet professionaliseret, dvs. at politikerne benytter sig af kommunikationseksperter, der kan vinkle deres politiske budskaber i en særlig retning. Et eksempel på bevidst sprogbrug er, når ændringer i ydelser eller sikring kaldes *reformer* i stedet for *forringelser*, eller når årlige besparelser på hospitaler eller uddannelser af tilhængere kaldes *effektiviseringer* eller *omprioriteringsbidrag*, mens de af modstandere kaldes for *nedskæringer*.

blev afskaffet. Socialdemokraterne skulle bevise, at de modsat den tidligere socialdemokratiske regering kunne agere økonomisk ansvarligt. De vigtigste reformer i 1990'erne skete på arbejdsmarkedet, hvor man iværksatte den *aktive arbejdsmarkedspolitik*, der styrkede kravene til de ledige ved nedsættelse af dagpengeperioden og ved øget krav om opkvalificering ved ledighed.

Reformerne på arbejdsmarkedet i 1990'erne handlede om såvel pisk som gulerod. I 1993 vedtog den socialdemokratiske regering, at alle, der modtog kontanthjælp og dagpenge, skulle i aktivisering for at modtage hjælp. Kommunen skulle altså lave en plan for hver enkelt borger enten om beskæftigelse eller uddannelsesstilbud, og var der ikke en god grund hos borgeren til at nægte tilbuddene, så bortfaldt retten til kontanthjælp. Derudover blev det maksimale antal år på dagpenge begrænset fra 7 år i 1998 til 4 år i 1998. Mest debat var der imidlertid om forringelser af efterlønnen fra 1979. I 1990'erne var ordningen blevet meget populær også til personer, der ikke var nedslidte på grund af mange hårde år på arbejdsmarkedet. Til trods for at den socialdemokratiske statsminister Poul Nyrup Rasmussen inden valget havde lovet ikke at ændre på efterlønnen, blev den i 1998 gjort til en forsikring, der skulle indbetales til. Flere efterfølgende reformer gjorde, at efterlønnen reelt set blev afskaffet for fremtidige generationer.

Fra hulemand til julemand

I såvel den borgerligt-liberale grundfortælling om velfærdsstaten som i den nationalkonservative spiller stramningerne af udlændingelovgivningen fra 2001 og frem en særlig rolle. I denne fortælling ses de borgerlige partier som velfærdsstatens redningsmænd, fordi de førte en ansvarlig (stram) økonomisk politik og fik begrænset tilstrømningen af udlændinge til landet. Venstre blev ved valget i 2001 under Anders Fogh Rasmussen Danmarks største parti. Foghs omfavelse af velfærdsstaten samt fokus på stramninger af udlændingepolitikken medførte, at faglærte og ufaglærte arbejdere i langt højere grad end tidligere nu stemte på Venstre og Konservative. Alliancen mellem den borgerlige VK-regering og støttepartiet DF viste sig meget stabil og varede frem til 2011. I 2002 blev et skattestop gennemført, der indebar et stop for stigning i afgifter og skatter. Der blev gennemført en stram budgetstyring af kommunernes og amternes (senere regionernes) økonomi.

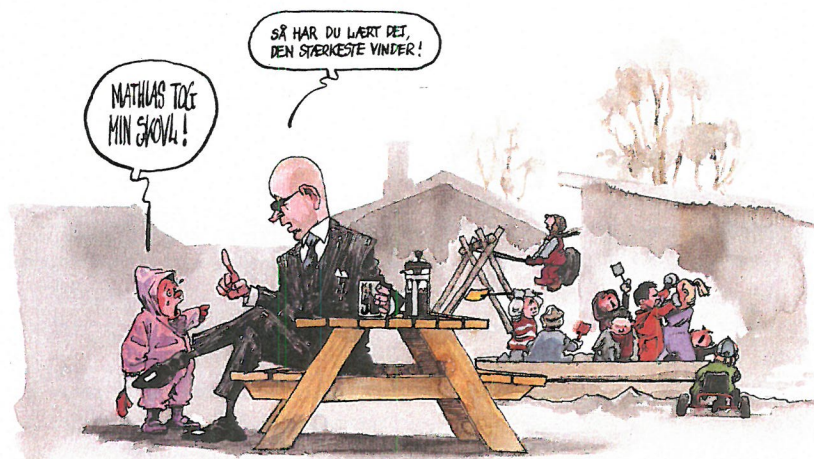
Derudover blev der gennemført forandringer i måden, den offentlige sektor blev struktureret på. Offentlige institutioner som hospitaler, universiteter og gymnasier skulle i højere grad fungere som virksomheder. Institutionerne fik en mere magtfuld ledelse og skulle i højere grad konkurrere mod hinanden ud fra den markedsøkonomiske idé om, at konkurrence skaber billigere og mere effektive institutioner. Politikken udgjorde på linje med arbejdsmarkedspensionerne et brud med den universelle linje, idet lønmodtagere med privat sygeforsikring nu fik en

bedre og hurtigere behandling i sundhedsvæsenet. VK-regeringen indførte også i 2002 den såkaldte *starthjælp* for nytilkomne indvandrere, som fik en lavere ydelse end kontanthjælpen. Den nye lavere ydelse var et skridt væk fra den universelle model, idet ydelseernes størrelse blev gjort afhængig af, hvor mange år man havde opholdt sig i Danmark.

2008 Finanskrisen

Den globale finanskrisen i 2008 ramte Danmark hårdt; boligpriserne faldt markant, og arbejdsløsheden steg fra fuld beskæftigelse i 2007 til cirka 8 procent i 2012. Krisebevidstheden samt regler for budgetunderskud i forhold til EU gjorde, at styringen af økonomien kom i centrum. I 2011 overtog Socialdemokratiet sammen med SF og De Radikale regeringsmagten. Den nye socialdemokratiske regering iværksatte en førtidspensionsreform, en fleksjobreform og en skattereform, der indebar skattelettelser for personer med de højeste indkomster. En politik, der afspejlede en politisk enighed om, at reformer, der skulle beskære velfærdsydelser, var nødvendige, for at gøre den danske økonomi *robust* i en globaliseret verden. I 2013 udtalte statsminister Helle Thorning-Schmidt, at Danmark var gået *reform-amok*, og henviste her til de mange reformer, der skulle få en større del af befolkningen til at blive en del af arbejdsstyrken.

Denne politik samlede støtte fra de borgerlige partier, men skabte modstand internt i de røde partier fra den traditio-

Roald Als' satiriske bemærkning om konkurrencestat i børnehøjde. Bragt i Politiken 16. januar 2016.

nelle venstrefløj, der mente, at reformerne forringede velfærdsstatens sikkerhedsnet. På den modsatte reformfløj i regeringen så man reformer som en styrkelse af velfærdsstaten, der var udfordret af globaliseringen.

Fra velfærdsstat til konkurrencestat?

Gennem hele velfærdsstatens historie har der været diskussioner om dens udformning og dens fremtid. I dette årtusinde har diskussionerne især kredset om, hvordan velfærdsstaten rustes mod de udfordringer, som den står over for i form af en voksende andel af ældre, og hvordan den skal kunne være en del af en globaliseret verden med mobile befolkninger og stor international konkurrence.

Et kontroversielt bud på dette kom i 2010 fra professor i statskundskab Ove Kaj Pedersen, der mente, at den universelle velfærdsstat skulle omformes til en konkurrencestat for at kunne håndtere fremtidens udfordringer. I en konkurrencestat er målet ikke at sikre lige sociale rettigheder til alle borgere, men i stedet at sikre de bedste betingelser for, at private virksomheder kan konkurrere globalt ved at sikre veluddannet og stabil arbejdskraft og høj produktivitet. Målet i konkurrencestaten er at være effektiv og produktiv. Målet er ikke at yde omsorg for borgerne, men at sikre sig, at de er tilknyttet arbejdsmarkedet, hvor de kan sikre indtægter til sig selv og staten.

Begrebet fik først rigtigt vind i sejlene, da den socialdemokratiske finansminister Bjarne Corydon i 2013 udtalte: 'Jeg tror

på konkurrencestaten som den moderne velfærdsstat.'

Daværende politisk ordfører for Enhedslisten Johanne Schmidt-Nielsen mente, at Socialdemokratiet hermed gjorde op med den velfærdslinje, som partiet var en hovedarkitekt bag: "Det er lidt skræmmende, at vi har et fremtrædende socialdemokratisk medlem af regeringen, som vil udvikle samfundet i retning af et konkurrencesamfund, hvor mennesket først og fremmest ses som et stykke arbejdskraft, der skal optimeres, og samfundet bare skal tilpasse sig markedets krav. Det er trist, fordi Socialdemokraternes historiske rolle netop har været at udfordre rammerne."

På højrefløjen så man det som, at socialdemokraterne i økonomisk krisetid købte ind i det liberale projekt. Venstres daværende gruppeformand Kristian Jensen udtalte: "Det er dæleme noget af en rejse, finansministeren har været på. Det lyder, som om han har gået på Cepos-akademi (liberal tænketank). Han virker inspireret af Lars Løkkes landsmødetale fra sidste år, som netop handlede om, at vi skal have mere konkurrence for at sikre, at vi har råd til velfærdssamfundet på sigt og for at sikre et effektivt offentligt system."

Denne diskussion forsætter frem til i dag: Er den danske velfærdsstat i risiko for at blive aflivet af reformer, eller er den ved at blive kvalt i den konsensus om det universelle spor, som borgere og politikere er nået til gennem dens historie, hvilket betyder, at man ikke tør forandre den i takt med udviklingen i resten af verden?

Politisk-ideologiske erindringsfællesskaber

I dette afsnit ser vi nærmere på følgende: Hvilken national grundfortælling findes der om velfærdsstaten? Har politisk-ideologiske grupper deres egen grundfortælling om velfærdsstaten? Hvordan forsøger politikere og meningsdannere at præge og eller forandre grundfortællingen om velfærdsstaten?

Grundfortællingen om velfærdsstaten

Der er blandt vælgere og politikere i Danmark bred enighed om, at den universelle velfærdsstat er en positiv samfundsform, som skal bevares. I politiske debatter om velfærdsstaten trækker debattører på fælles fortidsfortolkninger eller en grundfortælling, der ikke virker splittende. Historikeren Michael Kuur Sørensen beskriver i bogen 'Konfliktzone Danmark' (2018) grundfortællingen om velfærdsstaten på følgende måde: "Velfærdsstaten er et dansk nationalsymbol. Ifølge grundfortællingen er den blevet til i en national konsensus, der har vist omverdenen, at Danmark har vundet meget mere indadtil, end man kunne turde håbe på som lilleputsat. De fire gamle partier, Det Radikale Venstre, Socialdemokratiet, Venstre og Det Konservative Folkeparti, er de aktører, der i fortællingen om velfærdsstaten tilskrives en fælles arv og del i etableringen og udviklingen af velfærdsstaten." Historikeren er imidlertid kritisk over for grundfortællingen, som han kal-

Tegningen viser den 'danske model', som blev udfaldet af Septemberforliget i 1899. Den danske model flyver som myten om dannebrog guddommeligt ned til danskerne. Museumsinspektør på nationalmuseet Lars Kjølhede Christensen kalder den danske model for *makronbunden i den lagkage, som velfærdsstaten udgør*. Og fundamentet for en stærk velfærdsstat. Stort set alle ideologiske grupper bakker entydigt op om modellen, og den kan derfor siges at udgøre et samlende erindringssted.

der en nationalromantisk myte, der ikke rummer plads til de strategiske overvejelser, som de politiske partier har haft om at omfavne eller tage afstand fra idéen om velfærdsstaten.

Septemberforliget

Et eksempel på et samlende erindringssted i grundfortællingen om velfærdsstaten er *Septemberforliget* fra 1899, der lagde grunden til den danske model på arbejdsmarkedet. Såvel højrefløjen som venstrefløjen er enige om, at et velorganiseret arbejdsmarked, hvor arbejdstager og arbejdsgiver bliver enige om arbejdsforholdene, er de bedste spilleregler for et stabilt arbejdsmarked, fordi alle parter

derved tager et ansvar. Der er bred politisk enighed om, at forliget dannede grundlag for denne såkaldte danske model på arbejdsmarkedet. Erindringen om Septemberforliget bliver især aktualiseret, når der er overenskomstforhandlinger, hvor arbejdstagere, arbejdsgivere og politikere kan beskyldes modparten for at gå imod principperne i 'den danske model' – for eksempel hvis politikere blander sig i overenskomstmæssige stridspunkter.

Politisk-ideologiske grundfortællinger om velfærdsstaten

Til trods for at der eksisterer en national grundfortælling om velfærdsstaten, er der alligevel splid om, hvilken rolle forskel-

lige aktører har haft i skabelsesprocessen. Erindringshistorie i denne bog har især haft fokus på nationale erindringsfællesskaber. Men som Maurice Halbwachs påpegede, udgør *sociale klasser* også erindringsfællesskaber, inden for hvilke særlige grundfortællinger eksisterer og vedligeholdes. Grundfortællingerne vedligeholdes af politikere, meningsdannere og skribenter fra politiske tænketanke og kan understøttes af professionelle historikere. I forhold til 1940'erne er identifikationen med sociale klasser ikke længere så stærk i Danmark, men man kan konstatere, at der eksisterer konkurrerende politiske-ideologiske grundfortællinger om velfærdsstaten.

Den socialdemokratiske grundfortælling

I den socialdemokratiske grundfortælling er det den stærke arbejderklasse, fagbevægelsen og Socialdemokratiet, der har spillet hovedrollen som velfærdsstatens skaber og udvikler. Socialdemokratiet har i sin kamp for social lighed kæmpet for socialt retfærdige reformer, hvor staten gradvis er tilkendt større ansvar for at hindre sociale katastrofer for individer. Det statslige sikkerhedsnet har dermed i denne grundfortælling fjernet de risici, som eksisterede, dengang det uregulerede marked herskede. Et væsentligt erindringssted i den socialdemokratiske grundfortælling er Stauning som statsminister og den socialreform, der var en del af Kanslergadeforliget fra 1933, hvor man gik fra 'almisse til retskrav'. Andre vigtige

Ved folketingsvalget i 2019 kappedes Socialdemokratiet og Venstre om at blive opfattet som velfærdsstatens beskytter. Fortiden bruges også af politikerne til at styrke fortællingen om, at netop deres parti har kæmpet for velfærdsstaten.

erindringssteder i den socialdemokratiske grundfortælling er den socialdemokratiske statsminister Jens Otto Krag, der stod i spidsen for 1960'ernes velfærdsguldalder, og den joviale arbejderstatsminister Anker Jørgensen, der personificerede kampen for manden på gulvet. I den socialdemokratiske grundfortælling er det de borgerligt-liberale, der gennem historien forsøgte at afmontere velfærdsstaten ved at prioritere skattelettelser og privatiseringer frem for velfærd.

Niels Finn Christiansen, historiker: Den socialdemokratiske grundfortælling

(...) "Der er ingen tvivl om, at Socialdemokratiet og den socialdemokratiske arbejderbevægelse i efterkrigstiden har indtaget en ledende stilling i dansk politik. Socialdemokratiet har indtil 2001 været det største parti i Folketinget (Rigsdagen), har været et bærende regeringsparti og har via sit samarbejde med fagbevægelsen kunnet præge en lang række områder. Socialdemokratiet har derfor haft en dominerende indflydelse på fastsættelsen af den politiske dagsorden i Danmark. Det gælder også for velfærdspolitikken. De væsentligste sociale, uddannelses- og arbejdsmarkedspolitiske reformer i Danmark blev gennemført (eller i hvert fald forberedt) under og af socialdemokratiske regeringer." **Niels Finn Christiansen: Dansk velfærdshistorie, bind 4, 2007 s. 145.**

Den borgerligt-liberale grundfortælling

I den borgerligt-liberale grundfortælling spiller gårdmænd, foreninger og virksomheder hovedrollerne i dannelsen af den velstand, der i den borgerligt-liberale grundfortælling har været en forudsætning for dannelsen af en velfærdsstat. De borgerlige regeringer har i denne grundfortælling iværksat reformer, der har *passet på pengene* og gjort dansk økonomi robust. I borgerligt-liberal tankegang har Venstre spillet en rolle i de mest fundamentale politiske forlig, der har dannet velfærdsstaten, såsom reformen af pensionssystemet i 1891 og folkepensionens indførelse i 1956. Derudover fungerer

statsminister Poul Schlüter som et erindringssted om økonomisk ansvarlighed, da han i 1980'erne fik genoprettet dansk økonomi, så velfærdsstaten ikke kollapsede økonomisk. I en borgerligt-liberal tankegang har de nedskæringer og de skattelettelser, som de har været ansvarlige for, været nødvendige for at fremtidssikre velfærdsstaten, i en periode, hvor velfærdsstaten var *'på randen af økonomisk sammenbrud'*. Den socialdemokratiske statsminister Anker Jørgensen fungerer i den borgerligt-liberale grundfortælling som et erindringssted for økonomisk uansvarlig socialdemokratisk politik, idet han i denne grundfortælling var ansvarlig for en uhammet vækst i den offentlige sektor og et stigende skattetryk.

Den nationalkonservative grundfortælling

I den nationalkonservative grundfortælling om velfærdsstaten ses modellen som en samfundsmodel, der udspringer af en særlig dansk lighedskultur. Der henvises ofte til det sproglige erindringssted fra

Jørn Henrik Petersen, historiker: Den borgerligt-liberale grundfortælling

(...) Ikke mindst aldersordningen fastlagde de egenskaber, der gradvist skulle udkrystalliseres som kerne i den danske velfærdsmodel. Mange kom sidenhen til at bygge med på huset, men det var gårdmændene, der lagde grundstenen. (...) **Petersen 2003, s. 93.**

Grundtvig, hvor Danmark er landet, hvor *'få har for meget og færre for lidt'*. Grundtvig døde i 1872, så tankegangen bag velfærdsstaten trækkes i forhold til de to andre grundfortællinger langt tilbage i Danmarks historie.

I forlængelse af det store militære nederlag i 1864 har det samlede danske folk i den nationalkonservative grundfortælling skabt en unik velfærdsstat. Denne fortælling kan suppleres med religiøse forklaringer om kristendommens etik om næstekærlighed og protestantismens arbejds moral.

En nutidig politisk konsekvens af den nationalkonservative grundfortælling er, at man i dag opfatter velfærdsstaten som truet, fordi den blev skabt i en periode med et kulturelt homogent folk, der havde en stor sammenhængskraft og dermed kunne skabe en solidarisk og universel velfærdsstat. I denne grundfortælling er indvandringen til Danmark nedbrydende for velfærdsstaten, fordi den sociale og kulturelle sammenhængskraft går i opløsning og økonomien ikke længere

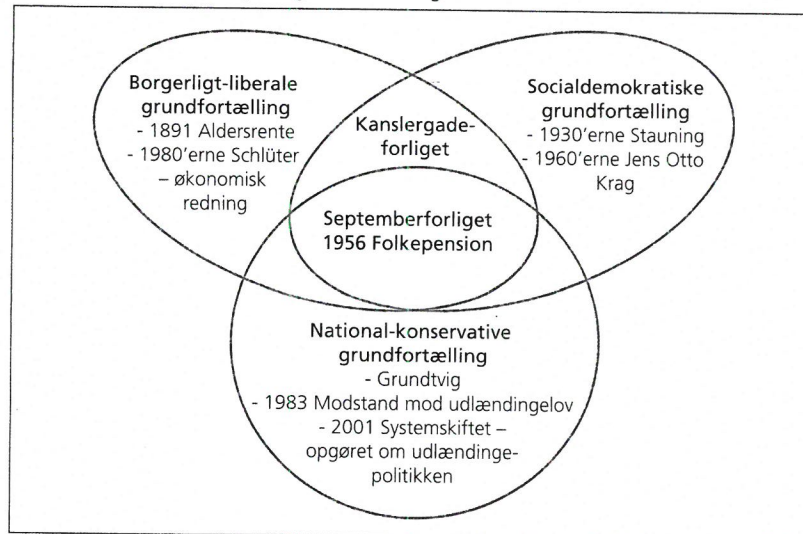
Mikael Jalving, historiker: Den nationalkonservative grundfortælling

(...) Velfærdsstaten blev grundlagt på en silkepude af velvilje og solidaritet med blikket klisset til fremtiden. Den nye

stat, som skulle erstatte slægt og familie, var tænkt som en evighedsmaskine. Men da bygningen stod færdig, bankede det pludselig på døren. Folk udefra ville gerne ind – og det kom de – når de nu var trængende eller "flygtninge". De nye klienter fik samme fyrstelige behandling, som de gamle klienter havde fået i sin tid: penge, forståelse, boliger og flere penge. Velfærdsstaten opfattede nu sig selv som en global velfærdsstat. I stedet for at løfte borgerne op og gøre dem frie sænkede velfærdsstaten dem ned i ny afhængighed og passivitet på livslange ydelser. Frem voksede ghettoer og parallelsamfund og vort mismods vinter. En dag ender det velsagtens med, at stamtræet fældes helt. (...) **Debatindlæg i Jyllands-Posten, 17. marts 2019.**

kan hænge sammen, fordi de mange udlændinge ikke betaler lige så meget ind i statskassen, som de indkasserer. I den nationalkonservative grundfortælling fungerer *'verdens mest humanistiske udlændingelov'* fra 1983 som et erindringssted om, at en politisk elite i centrum-venstre af dansk politik åbnede for en uhammet

Billedet viser et opslag fra 2019 på Facebook fra den borgerlige liberale tænketank Cepos. Der er få danske politikere i 2020'erne, der grundlæggende er kritiske over for den universelle velfærdsmodel. Den ideologiske og politiske kritik kommer i dag ofte fra uafhængige liberale meningsdannere eller tænketanke som Cepos.

Modellen illustrerer, at der er en grundfortælling om velfærdsstatens historie, som alle er enige om, men at der samtidig eksisterer politisk-ideologisk betingede grundfortællinger, hvor der er stor uenighed om, hvordan fortiden skal fortolkes.

immigration, som efter deres mening nu truer det danske samfunds sammenhængskraft, der er en grundsten i den danske velfærdsmodel.

Erindringspolitiske kampe om velfærdsstaten

I kapitel 5 så vi, at når politikere bruger fortiden med et særligt formål, så bedriver de *erindringspolitik*. Politikere og debattører, herunder politiske tænketanke, kan præge erindringsfællesskaber for eksempel igennem debatindlæg bragt i dagspressen eller gennem egne artikler på egne webbaserede medier. Når politikere eller debattører skriver debatindlæg for eksempel i dagspressen, bruger de ofte

fortiden til at legitimere deres synspunkter. Når forskellige debattører diskuterer erindringspolitik gennem debatindlæg, er det klart, at det er i en kortfattet tekst uden plads til de nuancer, som en faghistoriker har, hvor der er krav til dokumentation og fodnoter. Debatindlægget vil imidlertid være underlagt en redaktør, der har kunnet gennemlæse indlægget, og ofte henvender de sig til en bred læser-skare, der eventuelt ikke er enige med dem, således at der lægges op til et mod-svar og dermed en diskussion. Et debat-indlæg kan også skrives på sociale me-dier, og her vil indlægget ofte være meget kort, og uden en ansvarlig redaktør til at gennemse skrivelsen. Ofte henvender so-ciale medier sig til en skare, der er enig

Analysestrategi: Erindringspolitisk debatindlæg

Ophav	Debatindlæg er ofte skrevet af meningsdannere (politikere, forretningsspersoner, ansatte i tænketanke og så videre). Hvilken skribent har udarbejdet fremstillingen? Er det en historiker eller en historieinteresseret? Hvem har finansieret og udgivet teksten, og hvad har været formålet med debatindlægget? Er debatindlægget publiceret i et større dagblad eller på et stærkt entydigt politiseret netmedie?
Grundfortællingen	Et debatindlæg følger ofte en særlig grundfortælling. Hvem er det, læseren skal identificere sig med? Hvem er 'helte', og hvem er 'skurke' i fortællingen? Er der tydelige ideologiske markeringer, for eksempel stærkt/svagt individ, stærk/svag stat? Kulturel ensartethed eller multikulturalisme?
Udeladelse	Er der centrale elementer i fortiden, som ikke behandles i teksten – og hvilke grunde kan der være til dette? Find eventuelle modsvar til debatindlægget. Det kan måske hjælpe dig til at finde blinde vinkler, som du ikke har overvejet. Er der særlige tal, som udelades, fordi de ikke passer ind i skribentens politiske agenda?
Erindringsfællesskab	Trækker skribenten på en fælles konsensusfortælling om velfærdsstaten eller på de mere konfliktskabende politisk-ideologiske grundfortællinger?

med debattørerne, hvilket gør, at indlægget ikke bliver udfordret af modsatrettede holdninger, men nærmere kommer til at give genlyd i et ideologisk *ekkokammer*.

tarfilm i dannelsen af erindringsfællesskaber, og hvordan skildrer brede danmarkshistorier velfærdsstatens historie?

Velfærdsstaten i dokumentarfilm

Det er sjældent, at dokumentarfilm giver anledning til politiske kommentarer. Men historiske dokumentarfilm om kontroversielle perioder som besættelsestiden eller 1864 giver ofte anledning til debat. Det samme gør dokumentarfilm om velfærdsstaten, da det er en erindring præget af forskellige politisk-ideologiske grundfortællinger. I dette afsnit ser vi nærmere på følgende: Hvilken rolle spiller dokumen-

Historiske dokumentarfilm som kilde

Dokumentarfilm i historieundervisningen bruges ofte som en *beretning* om en fortid. Men dokumentarfilm kan også bruges som *levn* fra den tid, de er blevet til i. De viser, hvordan og hvorfor man har fortolket og skildret fortiden på en bestemt måde på netop dette tidspunkt.

Dokumentarfilm og erindringsfællesskaber

I kapitel 5, der handler om historie som fiktion, argumenteres for, at historiske fiktionsfilm sætter mærkbare *erindrings-spør* i bevidstheden. Det kan være vanskeligt at huske elementer fra en almindelig undervisningsbog om besættelsen, men de fleste kan godt huske en scene fra en film, der spiller på følelser. For at få følelser i spil benytter dokumentargenren sig af virkemidler fra fiktionsgenren såsom lyd, overlægningsmusik og klipning. Men modsat med fiktion har man en forventning om, at dokumentarer skildrer virkeligheden. Men dokumentarfilm bærer ofte præg af herskende normer i samtiden samt producentens værdier og fortolkningshorisont. Den skotske filmproducent og filmteoretiker John Grierson

Stillbillede fra dokumentarfilmen 'Med ret til at dræbe' (2003) inspireret af Peter Øvig Knudsens bog 'Efter drabet'. Filmen tegner et komplekst portræt af frihedskæmperne og modstandsbevægelsen under besættelsen. Det er en moderne dokumentar, fordi den ikke belærer, men lader det være op til seeren at fortolke fortiden. På billedet ses en af filmens mange rekonstruktioner i sort/hvid af dramatiske begivenheder, der giver seeren en oplevelse af at se det ske.

Kevin Mc. Donald, britisk dokumentarfilmdirektør

"Real life is so much more interesting and so much more bizarre than anything you can make up. And you know the imagination is always limited

but somehow reality is infinitely bizarre and weird and compelling. It is the thing that fiction films – no matter how good they are – can't offer."

mener, at det, som kendetegner dokumentarfilm, er '*den kreative bearbejdning af virkeligheden*'. For at gengive virkeligheden så troværdigt som muligt siger man, at dokumentarfilm indeholder særlige *autenticitetsmarkører*. Disse markører er filmiske greb, som kan bruges til at styrke dokumentarfilmens troværdighed.

Autenticitetsmarkører:

Autobiografisk erindring:

Interview med personer, der selv har oplevet en historisk begivenhed. Ofte vil der være fokus på personens øjne eller hænder for at fremhæve en særlig følelse hos tilskueren.

Ekspertperson:

Der er ofte en historiker, en forsker eller en instruktør, der udtaler sig til kamera for at skabe troværdighed.

Lyd:

Ofte vil denne ekspertpersons stemme være til stede ved voiceover. Men lyd kan også bruges til at skabe spænding.

Liveoptagelser:

Hvis noget foregår i fortiden, kan der bruges sort/hvide billeder. Håndholdt kamera og uskarpt fokus for at få seeren til at føle sig tæt på begivenheden.

Arkivmateriale:

Autentiske filmstriber, fotos eller tekstning af uddrag fra skriftlige kilder styrker fornemmelsen af, at noget har fundet sted.

Rekonstruktion af hændelser:

Når skuespillere genskaber en række af begivenheder, kan man bruge fiktionens virkemidler for at skabe spænding, mens man samtidig signalerer, at noget faktisk har fundet sted.

Der findes forskellige dokumentarfilm med forskellige formål for øje. Film kan være produceret med udgangspunkt i uddannelsessteders fag og pensum, og her vil formidlingen ofte være pædagogisk tilrettelagt med en autoritativ speakerstemme, der forklarer sammenhænge. Historiske dokumentarfilm kan også være produceret med henblik på at sælge biografbilletter, hvilket i højere grad stiller krav til hurtige virkemidler og fængslende indhold.

Historiske dokumentarfilm og aktualisering

Nogle historiske dokumentarfilm eller dokumentariske serier får stor betydning i erindringsfællesskaber om fortiden. Et eksempel på en amerikansk dokumentar-

film, der er blevet set af så mange, at man kan sige, det påvirker et nationalt erindringsfællesskab, er Raoul Pecks oscarvindende dokumentar 'I am not your Negro' (2016) om borgerrettighedsbevægelsens historie i USA. I første udgivelsesår blev dokumentaren set af næste 8 millioner biografgængere i USA, og filmen bliver brugt i amerikanske skoler til at vise historien om borgerrettigheder i USA. Temaer for historiske dokumentarfilm hænger naturligvis sammen med, hvilke aktuelle spørgsmål publikum er optaget af. I 2016 var racespørgsmålet aktuelt i USA, især politibrutalitet over for sorte medborgere, hvilket også forklarer fokus på dette spørgsmål i den populære dokumentarfilm. Epokegørende historiske dokumentarfilm kan imidlertid også skabe bevidsthed om glemte historiske

epoker og dermed fungere som det, Con-
nerton (se side 52) kalder en *mod-erind-
ring*. Den anerkendte amerikanske do-
kumentarist

Joshua Oppenheimer satte i sin doku-
mentarfilm 'The Act of Killing' (2012)
internationalt fokus på den indonesiske
militærregerings masse mord på hundred-
tusinder af politiske modstandere i 1965-
1966. Stater kan også bruge dokumentar-
filmgenren til at skabe særlige erindrings-
fællesskaber. Mange ikke-demokratiske
stater bruger dokumentarfilmgenren som
redskab til *propaganda*, det vil sige et sy-
stematisk ensidigt påvirkningsmedie til at
kommunikere en særlig holdning ud til
befolkningen.

Dokumentarfilms grundfortælling

De fleste dokumentarfilm er formet som
en fortælling med en begyndelse, en
midte og en slutning. Dokumentarer er
altså bygget efter et narrativ. Ligesom med
historiske fremstillinger vil en dokumen-
tarfilmsinstruktør have elementer med og
undlade andre elementer i sin fremstil-
ling. At der er begivenheder, der oprem-
ses eventuelt i kronologisk rækkefølge,
skaber fortællingen om sammenhæng
mellem bestemte begivenheder. Altså at
en begivenhed fører en anden begivenhed
med sig. Ligesom med en historisk frem-
stilling er det forskelligt, hvad en instruk-
tør mener sætter en handling i gang. Det
kan være enkelte personer, der målrettet
handler, det kan være grupper af menne-
sker, der handler, såsom arbejderklassen,

eller det kan være nationen eller teknolo-
giske fremskridt, der medfører en særlig
udvikling. Ligesom i en fiktionsfilm er
der også karakterer og begivenheder, som
skildres positivt, og andre, som skildres
negativt.

Brede dokumentariske danmarkshistorier

I Danmark har der været to store satsnin-
ger fra Danmarks Radio, der giver et bud
på den 'samlede danmarkshistorie'. Pro-
duktionerne er interessante erindrings-
historiske kilder til grundfortællinger om
danmarkshistorien, fordi begge historiske
dokumentarserier giver et bud på en sam-
let fortælling om danmarkshistorien, og
fordi begge serier i deres eftertid er kom-
met ud til et meget bredt publikum af
danskere, fordi de er blevet brugt meget i
skolernes historieundervisning. Den før-
ste er 'Danmarkshistorie' fra 1982 lavet af
historikeren Erik Kjørgaard, og den an-
den er DR's 'Historien om Danmark'
(2017), der igangsatte stor debat – især
om afsnit fra nyere tid om besættelses-
tiden og velfærdsstaten. I dokumentarse-
rien fra 1982 følges Danmarks historie fra
oldtid til 1945, mens den nyere dan-
markshistorie fra 2017 følger historien fra
stenalder til nutid. Begge danmarkshisto-
rier er suppleret med bøger, der kan bru-
ges i undervisningssammenhæng.

Danmarkshistorie anno 1982

Danmarkshistorien fra 1982 er produce-
ret i en tid, hvor DR havde dansk tv-mo-

Analysestrategi: Historiske dokumentarfilm/serier

Historiske dokumentarfilm/serier kan sammenlignes med skriftlige historiske fremstil-
linger, ved at have til formål at informere og dokumentere temaer fra fortiden. I mod-
sætning til historiske fremstillinger er dokumentarfilm imidlertid sjældent udformet
af professionelle historikere, selv om de godt kan være brugt som konsulenter på et
projekt.

Afsender/modtager	Hvilken instruktør har instrueret dokumentarfilmen? Har der været professionelle historikere involveret i dokumentaren? Hvem har fi- nansieret og udgivet dokumentaren (er det et privat firma, eller er den finansieret af public service-midler?) Hvor mange har set doku- mentaren? Er dokumentaren kun set af få, eller kan den siges at påvirke et bredere erindringsfællesskab?
Formålet	Hvad er formålet med dokumentaren? Er formålet at undervise, skabe debat/sensation/afsløring, underholdning, æstetisk (er det smukke billeder, musik og følelser, der er i centrum), kommercielt, propaganda?
Autenticitetsmarkører	Hvilke autenticitetsmarkører bruges? Brug af virkelige personer og miljøer? Interview? Historikere, der taler direkte til kameraet? Voice- over? Liveoptagelser? Arkivmateriale? Brug af tidsangivelser og tekst? Rekonstruktion af begivenheder med skuespillere?
Narrativ og budskab	Har dokumentaren en klar fortælling om årsagssammenhænge og en spændingskurve? Er der fokus på enkeltpersoner eller bestemte grupper? Hvem er det, seeren skal identificere sig med? Hvem er 'helte', og hvem er 'skurke' i narrativen? Giver instruktøren svar, stiller han/hun spørgsmål, eller formidles en æstetisk oplevelse?
Samtiden	Hvorfor er temaet for netop denne dokumentarfilm relevant på det tidspunkt, hvor den blev lavet? Er der aktuelle politiske sammen- hænge, der gør det historiske tema interessant? Hvordan er doku- mentaren blevet modtaget i samtiden? Hvad var kontroversielt og ukontroversielt? Bliver der draget paralleller mellem fortid og nu- tid? Kan nogle af disse aktualiseringer problematiseres?
Udeladelser	Kan man på baggrund af faghistorisk viden vurdere, om der er be- vidste eller ubevidste udeladelse i dokumentaren. Find eventuelt anmeldelser af dokumentaren, hvor kritik af udeladelser kan frem- gå. Brug din egen viden om perioden, eller læs andre fremstillinger, der skildrer perioden, til at forholde dig kritisk til dokumentaren.
Erindringsfællesskab	Hvilket erindringsfællesskab lægger fortolkningen af fortiden op til? Hvilke kollektive identiteter opretholdes? Er der nogen, der udelukkes fra dette fællesskab?

nopol. Serien er et eksempel på en klassisk dokumentar, der docerer og fortolker. Tempoet er langsomt, og fokus er på historikerens forklaringer om, hvordan begivenhederne hænger sammen. De benyttede autenticitetsmarkører i dokumentaren er særligt historikeren Erik Kjersgaard selv, liveoptagelser fra museer og arkivmateriale med voiceover. Fokus er især på den store historie, dvs. konger og statsmændenes historie, med meget lille fokus på for eksempel kvinder, børn eller andre grupper uden for magtens centrum. Fokus i serien er det, som historikeren betegner som det nationale skæbnefællesskab: *'Det forhold, at der trods alt fortsat i verden er en lille plet, der hedder Danmark, hvor der lever fem millioner mennesker, der taler samme sprog, og som har haft og stadig har den samme skæbne.'* Der er flere paralleller til internationale begivenheder, men det er tydeligt, at der er et Danmark adskilt fra andre dele af verden, og der sættes ikke spørgsmålstegn ved forestillingen om det danske folks beståen og kontinuitet fra oldtiden til i nutiden.

Velfærdsstatens historie

I det afsnit, der handlede om 1920-1945, tillægges Stauning en central rolle som velfærdsstatens ophavsmand og fremstilles som landsfaderen, der, i modsætning til unge konservative og nazister, samler landet. Erik Kjersgaard er positivt indstillet over for velfærdsstatens begyndelse, idet han i afsnit 11 udtaler *"Det var etableringen af velfærdsstaten, det gjaldt. Praktiske reformer, som ikke tilsigtede egentlig so-*

cialisme, men en omfordeling over skattebilletten af samfundets velstand. Et trygt samfund, der velvilligt ledsagede sine borgere fra vuggestuer til alderdomshjem." I skildringen af velfærdsstatens historie afspejler denne danmarkshistorie på flere punkter den socialdemokratiske grundfortælling (se s. 214). At flere af velfærdsstatens afgørende forlig var brede forlig, udelades. Kanslergadeforliget spiller en særlig rolle i Kjersgaards fortælling om velfærdsstaten, og socialreformen, der var en del af Kanslergadeforliget, gør ifølge Erik Kjersgaard op med tidligere tiders nedladende og foragtelige fattighjælp.

I 2017 lancerede DR et nyt bud på en samlet danmarkshistorie – 'Historien om Danmark'. Seriens sidste afsnit 'Velfærd og kold krig' vakte især stor debat. Nogle mente, at serien fortalte en lødig og neutral danmarkshistorie, mens andre mente, at fortællingen var politisk farvet, og at Kjersgaards 'Danmarkshistorien' fra 1982 var meget bedre.

Find arbejdsopgaver på bogens hjemmeside til, hvordan du selv kan analysere 'Historien om Danmark's skildring af velfærdsstatens historie og den erindringspolitiske debat, der fulgte i kølvandet på serien.

Forslag til videre læsning

'Velfærdsstatens rødder. Fra kommunesocialisme til folkepension', Søren Kolstrup, Skrifter udgivet af Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie nr. 38

'Reaktionens tid', 2018, Ove Kaj Pedersen,

Informations Forlag

'Meningen med velfærdsstaten', 2018, Lasse Horne Kjældgaard, Gyldendal

'Dansk velfærdshistorie', 2010-2014, Jørn

Henrik Petersen m.fl., Syddansk Universitetsforlag

'Konfliktzone Danmark', 2018, Sissel Bierum Fossat m.fl., Gads Forlag

VIGTIGE BEGREBER

Den universelle velfærdsmodel: Primært staten, der gennem opkrævning af skatter omfordeler økonomiske goder og tildeler ens ydelser til alle individer, der lever op til lovbestemte kriterier.

Den residuale velfærdsmodel: Primært markedet, der sørger for velfærdsydelser. Det er borgernes eget ansvar at tegne forsikringer for at få social sikkerhed. Stat eller delstat giver minimale ydelser til de mest trængende.

Den selektive velfærdsmodelmodel: Primært arbejdsmarkedsforsikringer og familien, der sørger for social beskyttelse og velfærdsydelser. Ofte er forsikringerne obligatoriske.

Konkurrencestaten: Samfundsmodel, hvor staten sørger for uddannelse og sundhed, med det formål at statens borgeres arbejdskraft kan være konkurrencedygtig på et globalt marked.

Forsikringssporet: En udvikling i velfærdsstatens historie, der går i retning af en selektiv velfærdsstat, hvor staten ikke garanterer at opfylde alle borgernes behov for velfærd, men i stedet skaber mulighed for, at borgeren køber forsikringer til at beskytte dem mod sygdom, ulykke og alderdom.

Det universelle spor: En udvikling i den danske velfærdsstats historie, der går i retning af en universel velfærdsstat med fokus på politik og reformer, der skal skabe lighed gennem en høj grad af omfordeling gennem skatten og ensartede ydelser til alle borgere i landet.

Konkurrencestat: En betegnelse for en stat, hvor hovedformålet med staten er at skabe rammebetingelserne for den private sektors konkurrencedygtighed i en globalisering i den internationale økonomi.

Politisk-ideologiske grundfortællinger:

En særlig fortælling, som deles af et politisk-ideologisk fællesskab. Det kan for eksempel være en særlig fortælling om fortiden, med en indledning, et plot med særlige aktører, begivenheder, erindringssteder, helte, skurke og en afslutning.

Erindringspolitisk debatindlæg: Når en politiker eller en meningsdanner bruger erindringer fra fortiden til at fremme sin sag i nutiden. For eksempel ved at skrive en kronik eller et debatindlæg eller lave et oplæg på sociale medier.

Dokumentarfilm: Film, hvis primære formål er at undervise eller belære. Historiske dokumentarfilm kan bruges som en beretning, altså til at fortælle eller 'docere' noget om fortiden. De kan også bruges som et levn, altså til at fortælle, at der på et særligt tidspunkt er skabt netop denne dokumentarfilm med denne særlige vinkel.

Erindringsspor: Når historien opleves som perspektiverende og relevant ud fra en nutidshorisont, således at man ikke glemmer det igen.

Autenticitetsmarkører: De filmiske greb, som kan bruges til at styrke en dokumentarfilms troværdighed og sandfærdighed.

Propaganda: Propaganda er en metode, der bruges til at overbevise andre om noget. Det er ensidig information, der spredes for at påvirke andre til at tænke, mene, føle eller gøre noget bestemt. Propaganda benyttes til at præsentere et budskab som den hele og fulde sandhed, mens den i virkeligheden har en skjult dagsorden. Det kendes for eksempel fra reklamer.

MATERIALER

KILDE 1

Dan Jørgensen (født 1975), cand.scient.pol., er socialdemokratisk politiker. Medlem af Europa-Parlamentet fra 2004 til 2013. Medlem af Folketinget fra 2015 og klima-, energi- og forsyningsminister fra 2019. Uddraget er fra hans bog 'Staunings arv' fra 2018.

Kanslergadeforliget

Statsminister Stauning var bekymret. I utallige artikler og taler tordnede han imod populismen og de totalitære kræfters fremmarch. I teksten Om kommunisterne skriver han: "Ved at støtte sig til folkestyret, ved at følge den demokratiske linje, vil man opnå, at det, der bygges op under folkets medvirken, der står solidt og sikkert i modsætning til det, der skabes ved vold, diktatur og mindretalsstyre."

For Stauning var kampen for folkestyre og demokrati vigtige end alt andet. Han var leder af en socialistisk bevægelse, ja, men hans parti flirtede aldrig med kommunismen eller andre yderligtgående kræfter. Han søgte altid den ansvarlige vej – demokratiets vej. Således også i 1933, da krisen for alvor ramte Danmark.

Industrien var i knæ, og på landet var de mange landmænd og husmænd presset af faldende priser på fødevarer. Arbejdsløsheden havde nået 42 pct., og der var ikke meget lys forude. Fattigdommen bredte sig, og desperationen i befolkningen fulgte med. Hvad skulle det føre til?

Landbrugets organisationer krævede handling, og en storkonflikt var tilmed under opsejling. Arbejdsgiverne havde rejst et

krav om reduktion af arbejderlønningerne med 20 procent. Det havde fagbevægelsen pure afvist, og konflikten var nu så fastlåst, at forligsmanden måtte opgive at nå et kompromis. 100.000 arbejdere stod til at blive lockoutet, når deres overenskomst udløb 1. februar. Noget måtte gøres.

Stauning foreslog et statsligt indgreb i konflikten, der forlængede de gældende overenskomster samt forbød strejker og lockout i ét år frem. Desuden skulle de mange negative konsekvenser af arbejdsløsheden og fattigdommen imødegås med omfattende socialreformer. Men Stauning kunne ikke komme igennem med sit forslag. Nok var han statsminister, men den parlamentariske situation var fastlåst. Regeringen havde ganske vist flertal i Folketinget, og Socialdemokratiet stod stærkt efter endnu en historisk valgsejr i 1932, hvor partiet havde fået 42,7 procent af stemmerne. Men Danmark havde dengang to-kammersystem. Skulle ny lovgivning vedtages, var det ikke nok, at den blev stemt igennem Folketinget. Den skulle også vedtages i Landstinget, og her havde Venstre og de konservative flertallet.

Det Konservative Folkeparti med Christmas Møller i spidsen afviste fra begyndelsen Staunings krav – at der ville kunne opnås nogen form for kompromis. Venstre søgte heller ikke en løsning, men indvilligede dog – stærkt presset af landbrugets organisationer – i at forhandle med regeringen.

De første forhandlinger foregik på Christiansborg, men ret hurtigt besluttede Stauning at flytte dem til sin private residens i

Kanslergade 10 på Østerbro. Her kunne Staunings samlever, Augusta Erichsen, varte op og traktere i hyggelige rammer – og så slap man for nysgerrige kollegaer og emsige journalister.

Ti forhandlere fra de tre partier Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Venstre mødte op i Staunings lejlighed den 28. januar. Fra regeringen var den mest prominente deltager ud over Stauning selv – den radikale leder, P. Munch. Fra Venstre deltog partiformand Madsen-Mygdal og formanden for folketingsgruppen, Oluf Krag. Det gik ikke nemt. Ofte måtte forhandlingerne afbrydes, for at Venstre-delegationen kunne foretrække og diskutere internt i Staunings arbejdsværelse. Lige lidt hjalp det. På trods af situationens alvor var man ikke kommet meget nærmere hinanden, da parterne skiftes klokken tre om natten.

På samme måde gik det dagen efter. Time efter time forsøgte forhandlerne at finde hinanden. Det ene kompromisforslag efter det andet blev fejlet af bordet. Ved midnatstid gav man endeligt op. De radikales P. Munch telefonerede Politikens redaktion og informerede om sammenbruddet, inden han slukket og tog hjem i seng. Her kunne historien være sluttet. Og hvem ved, hvilken fremtid Danmark så var gået i møde? Men sådan gik det heldigvis ikke.

Venstrefolkene er på vej ud af døren, da Stauning forsøger en sidste taktik. D'herrer kan vel gøre han selskab til en godnatdrink, inden de skilles? Tilbuddet bliver tøvende accepteret, og fru Augusta, der ellers er gået til ro, må ud af fjerene, iføre sig slåbrok og i kælderens for at finde en flaske whisky. Flasken er så beskidt og støvet, at hun beslutter at hælde indholdet på en kry-

stalkeraffel, inden hun serverer drinks for de trætte gæster. Nogle timer og adskillige sjusser senere banker det atter på døren til Augustas soveværelse. Det er selvfølgelig Stauning.

"Nu kan du godt stå op og drikke et glas med mig," siger han. "De er gået alle sammen, og det er det største forlig, jeg har været med til. Jeg er lykkelig nu."

Betydningen af Kanslergadeforliget kan næppe overvurderes. Den daværende landbrugsminister Kristen Bording skrev senere om forliget: "Takket være de demokratiske partiers evne til, trods alle meningsforskelle, at forhandle sig frem til løsning af de uhyre vanskelige problemer lykkedes det at holde fascismen og nazismen ude af Danmarks hus."

At forliget blev indgået, den nat Adolf Hitler kom til magten i Tyskland, har sin egen symbolik. Hvor andre lande havde valgt kompromisløse, såkaldte stærke mænd, der ville konfrontation og vold, havde danskerne valgt en leder, der kæmpede for demokratiet. Kanslergadeforliget var et resultat af, at Stauning hårdnakket insisterede på samarbejde. Han ville vise danskerne, at den parlamentariske vej var en mulig og retfærdig vej til fremskridt.

Selve indholdet i Kanslergadeforliget var et kompromis. Begge parter, regeringen og oppositionen, måtte acceptere ting, de ellers tidligere havde talt imod. Stauning gik med til at styrke landbrugseksporten ved at devaluere kronen med 10 procent på trods af at han i folketingsvalgkampen få måned forinden havde tordnet imod sådan et forslag. Konfronteret med dette løftebrud udtalte han de nu berømte ord: "Vi har offentliggjort nogle principper, men vi har reddet lan-

det." Til gengæld fik Stauning to store indrømmelser. For de første opbakning til at gennemføre indgreb i arbejdskonflikten, så lockouten blev aflæst og arbejdernes løninger fastfrosset. For det andet nikkede Venstre til konturerne af en omfattende socialreform. Partiet ville ganske vist ikke stemme for, men de lovede at undlade at blokere for reformen, når den skulle igennem Landstinget. (...)

Socialreformen – velfærdsstatens fødsel

Som folketingsmedlem har man i dag mulighed for at låne kunst fra Christiansborgs omfattende samling til at udsmykke sit kontor. Det er selvsagt et stort privilegium. Og jeg var da også imponeret, da jeg som nyvalgt fik lov til at gå på opdagelse i kunstdepotet. Hvad skulle jeg vælge mellem alle disse fine malerier? Hurtigt fik jeg dog øje på et lærred, der afgjorde sagen. Over en gammel Børge Mogensen sofa på mit kontor hængte det nu i en flot gammel guldramme. Et portræt af K.K. Steincke.

Kanslergadeforliget var ikke en detaljeret nedskrevet aftale. Det var de store linjer, man havde langt fast den nat i Staunings lejlighed. Resten skulle udmøntes over de kommende måneder. Den vigtigste del af aftalen – socialreformen – satte Stauning socialminister Steincke til at gennemføre.

Flere har bemærket, at Steincke på maleriet på mit kontor ser venlig, men også alvorlig og principfast ud. Hvis maleriet ikke lyver, var det måske de karaktertræk, der gjorde det muligt for Steincke at strikke en så omfattende reform sammen. Sikker er det i hvert fald, at det var en krævende opgave, han fik. Hidtil havde den danske so-

ciallovgivning bestået af et vinar af forskellige love administreret i et indviklet og irrationelt bureaukrati. Det ændredes nu. 55 regelsæt blev til fire nye love. Reformen gjorde ikke fra den ene dag til den anden Danmark til en velfærdsstat. Men den tog de første skridt i den retning. For eksempel blev det obligatorisk for alle i job at tegne ulykkes- og sygeforsikring, starten på det, vi i dag kender som offentlig sygesikring.

Vigtigt var dog opgøret med fattigloven fra 1891. Her ændredes den hjælp, fattige kunne få, fra at være en almisse, trængende kunne søge, til at være en rettilighed, som alle havde samme krav på.

Før havde det været sådan, at et fattigt menneske, der var nødt til at bede om hjælp, skulle vurderes af det lokale sogneråd. Her vurderede man så, om personen havde behov for hjælp, og i givet fald hvilken hjælp vedkommende kunne få. Levede man et ædrueligt liv og blev bedømt til at være et hæderligt menneske, kunne man få lidt håndører til at klare dagen og vejen – måske. Det var langt fra nogen selvfølge. Reglerne var uklare og blev administreret meget forskelligt fra sogn til sogn. Alt det ændrede Steincke med socialreformen.

Herefter tildelte staten støtte ud fra objektive kriterier og fastlagte takster. Ligesom de værdigt trængende fik stemmeret.

Før reformen fik en person, der modtog hjælp fra det offentlige, fratrækt sine demokratiske rettigheder. Fattigfolk regnedes ikke for ligeværdige samfundsborgere. Derfor skulle de heller ikke have lov til at stemme ved folketingsvalg, lød logikken. Også det ændredes nu. Med reformen fik over 50.000 fattige danskere tildelt stemmeretten. (...)

KILDE 2

Christopher Arzrouni (født 1967), cand. scient. pol., er liberal skribent, debattør og politisk rådgiver. Tidligere ansat i Finansministeriet samt i Venstres politisk-økonomiske sekretariat. Arzrouni har været bestyrelsesmedlem i den liberalistiske tænketank Cepos. Uddraget er fra hans bidrag til historieseminarer 2000 begivenheder der skabte Danmark.

Kapitel 13. Kanslergadeforliget – Myten om velfærdsstatens opståen.

Kender du denne historie?

I begyndelsen af det tyvende århundrede var Danmark et tilbagestående, liberalistisk land. Særligt i 1920'erne stod de Venstre-ledede regeringer for en rå nedskæringspolitik på det sociale område. Men heldigvis kom Socialdemokraterne til magten, da den gammelliberalistiske Venstre-leder Madsen-Mygdal led nederlag ved folketingsvalget i 1929. Desværre sad de borgerlige partier stadig på flertallet i Landstinget. Dermed kunne de blokere for alle de progressive reformer.

Men i kølvandet på den store verdenskrise i begyndelsen af 1930'erne – og den liberalistiske økonomis fallit – voksede arbejdsløsheden til over 40 pct. Da krisen også ramte Venstres kernevælgere i landet, kom partiets leder Thomas Madsen-Mygdal (1876-1943) til fornuft og indså, at statslige indgreb i økonomien var nødvendige. Det lykkedes statsminister og landsfader Thorvald Stauning (1873-1942) at få Venstre til at give vigtige indrømmelser ved det såkaldte Kanslergadeforlig i 1933.

Kanslergadeforliget blev grundstenen for den socialdemokratiske velfærdsstat. Som led i forliget indførte man en helt ny og moderne sociallovgivning baseret på 'rettighedsprincipper'. Man devaluerede kronen, indførte restriktioner på kapitalbevægelser og indførte støtte til landbruget.

Resultatet var, at Danmark klarede sig igennem den store verdenskrise langt bedre end andre vestlige lande. Blandt andet fordi Kanslergadeforligets kompromis mellem Venstre og Socialdemokraterne gjorde det sværere for ekstremistiske grupperinger – såvel nazister og kommunister – at udnytte verdenskrisen til at få vinde i sejlene. Spændende, ikke sandt? Fakta? Nej. Snarere en tendentiøs udlægning af danmarkshistorien. For Kanslergadeforliget var nemlig langt fra at være nogen grundsten for den socialdemokratiske krise. Tværtimod.

Historien om Kanslergadeforliget er imidlertid en del af den danske politiske mytologi. Postulatet er, at Kanslergadeforliget skabte velfærdsstaten. Og forliget var da ganske rigtigt en skelsættende begivenhed, dog først og fremmest ud fra en ideologisk betragtning, ikke en økonomisk. Kanslergadeforligets vigtigste bidrag til danmarkshistorien var, at det gav Socialdemokratiet mulighed for at definere sig selv som det brede folkelige parti i modsætning til de borgerlige 'Klassepartier'. (...)

(...) Socialreformen indeholdt både elementer af pisk og gulerod med hensyn til medlemskab af syge og arbejdsløshedskasserne. Pisken bestod i et krav om, at man i det mindste skulle være hvilende medlem af en

sygekasse for at kunne få aldersrente. Guleroden var de kraftige forbedringer af a-kassernes ydelser til arbejdsløse.

De nye vilkår førte til en markant vækst i antallet af medlemmer af sygekasserne.

Sygekasserne havde haft en stabil medlemsudvikling gennem 1920'erne med en årlig vækst i medlemstallet på 2-3 pct. Men i 1933 steg medlemstallet med 6 pct. Og i 1934 med hele 12 pct. I forhold til det foregående år. Konsekvensen var, at tre ud af fire voksne danskere i 1940 var fulde medlemmer af en sygekasse. I international sammenligning var dette en særdeles høj andel for en frivillig forsikringsordning. Også antallet af medlemmer af arbejdsløshedskasserne steg markant. Arbejdsløshedskasserne havde 302.000 medlemmer i 1931. Forbedringerne i kassernes ydelser og statens øgede tilskud til kasserne trak en kraftig stigning i medlemstallet med sig. I 1935 var 375.000 personer medlem af en a-kasse, og i 1939 var tallet 451.000.

Var det så en særlig socialdemokratisk reform? Historikeren Jacob Christensen mener i hvert fald, at den var mere socialdemokratisk end borgerlig.

"Selv om Steincke gerne og ofte kritiserede Socialdemokratiets socialpolitiske linje, lå reformens mål og midler tættere på den socialdemokratiske linje end på Venstres og Det Konservative Folkepartis politik. Reformen kunne derfor først gennemføres på et tidspunkt, da Venstre var alvorligt svækket politisk og tvunget til at vise politiske resultater, som kunne gavne landkommunerne og landbrugets interesser."

Måske var Socialreformen indbegrebet af socialdemokratiske dengang. Men Socialreformen var ganske konsekvent i sin til-

slutning til forsikringsprincipper, ikke just noget, der ville blive betragtet som en socialdemokratisk mærkesag i dag. Det ville aldrig være gået i Danmark i begyndelsen af det 21. århundrede.

Kanslergadeforligets Socialreform i 1933 skabte ikke nogen voldsom vækst i de offentlige udgifter til sociale forhold. De lå stabilt på omkring 7-8 pct. af bruttofaktorindkomsten hele vejen frem til anden verdenskrig. Det var først langt senere, at udgifterne eksploderede. Så sent som i 1960 udgjorde de samlede offentlige udgifter i Danmark kun cirka 26,6 pct. af bruttonationalproduktet mod over 50 pct. i dag.

Kort sagt kan man ikke sige, at socialreformen skabte grundlaget for den socialdemokratiske velfærdsstat. Det er mere rigtigt at sige, at den socialdemokratiske velfærdsstat fik sit afgørende gennembrud i slutningen af 1960'erne og i begyndelsen af 1970'erne, hvor de sociale udgifter i løbet af et årti kom op på over 30 pct. af bruttofaktorindkomsten.

Det er således først i nyere tid, at staten har påtaget sig en universel forsørgelse også af de borgere, der godt kan klare sig selv. Den skattefinansierede folkepension i 1956 blev det egentlige socialpolitiske nybrud i Danmark, fordi man tildelte en universel ydelse til alle borgere. I loven stod at "Folkepensionens mindstebeholdning udbetales til personer, der er fyldt 67 år, uden hensyn til modtagerens økonomiske forhold".

Også på andre områder er det svært at se det særligt socialdemokratiske i socialreformen af 1933 ud fra et nutidigt perspektiv. Forsorsloven bevarede princippet om, at kommune og fattighjælp skulle tilbagebetales, fordi det blev anset som et lån. Loven

indeholdt desuden maksimumsbeløb frem for minimumsbeløb. I loven var det klart formuleret, hvornår de offentlige midler måtte anvendes, så udgifterne kunne reduceres mest muligt. De personer, der modtog fattighjælp, mistede desuden stadigvæk deres valgret og valgbarhed, så princippet med afskrækkelser fortsatte. Det var først i Lov om offentlig forsørg af 1961, at dette blev lavet om.

Hvorfor lykkedes det den socialdemokratiske historieskrivning? Måske fordi det var muligt at fremstille de forudgående Venstre-regeringer som særligt sociale og liberale. Man henviser til, at Venstre-regeringerne i 1920'erne gennemførte omfattende nedskæringer af de sociale programmer. Imidlertid overser man, at disse nedskæringer af satser målt i kroner reelt ikke var nogen nedskæring af modtagernes købekraft. I perioden mellem 1918 og 1932 faldt priserne nemlig betydeligt i flere omgange. Det betød, at aldersrente og dagpengesatser i perioder automatisk steg kraftigt i værdi, fordi ydelserne ikke var pristalsregulerede. For at bevare realindkomsten uændret måtte politikerne derfor nedsætte satserne gennem lovgivning. På den måde blev socialpolitikken et stadigt tilbagevendende konfliktemne på den politiske arena og gav Socialdemokraterne en mulighed for at påstå, at Venstre var et asocialt nedskæringsparti. Moderne historikere konkluderer imidlertid, at 1920'erne ikke var en periode med omfattende nedskæringer i de sociale programmer målt efter udgifterne. Op gennem 1920'erne var de offentlige udgifter til sociale formål svagt stigende som andel af bruttonationalindkomsten.

Det nye var ikke godt, og det gode var ikke nyt

Kanslergadeforliget var et sammensurium af støtteordninger, rationeringer – og så den berømte socialreform.

Man kan vælge at fokusere på, at Kanslergadeforligets "hjælp" til erhvervslivet byggede på planøkonomi – Det vil sige støtte og rationering – i en udstrækning, som den økonomiske og den politiske mainstream for længst har taget afstand fra. Dertil kommer, at den makroøkonomiske politik – ud fra en Keynesiansk målestok – bidrog til krigen frem for at bekæmpe den. Så hvis Kanslergadeforliget skal bedømmes ud fra en økonomisk synsvinkel, er forliget dumpet.

Man kan også vælge at tage socialdemokraternes egne højstemte paroler for pålydende og konstatere, at en velfærdsstat åbenbart både kan baseres på forsøringsprincipper og på et skattetryk under 25 pct. Så hvis den 30. januar 1933 virkelig var velfærdsstatens dødsdag, var det under alle omstændigheder en særdeles nøjsom afslagsen. Under alle omstændigheder er der et stort gab mellem Kanslergadeforliget og Socialdemokratiets tordnende ideologiske succes. Men det må være slut nu. Det nye i Kanslergadeforliget og krisepolitikken var ikke godt – nemlig erhvervsreguleringen og støtteordningerne. Og det gode var ikke nyt – nemlig socialreformen, som byggede på eksisterende lovgivning.

KILDE 3

Helle Thorning-Schmidt (født 1966), cand. scient. pol., er socialdemokratisk politiker. Formand for Socialdemokratiet fra 2005 til 2015, og fra 2011 til 2015 Danmarks statsminister i S-SF-R-regeringen. (SF udtrådte af regeringen i 2014). Uddraget er hendes tale på grundlovsdag 2013.

Vi er samlet i dag for at fejre vores grundlov. Grundloven er rammen for den måde, vi i Danmark træffer beslutninger på. Hvordan vi fylder rammen ud, afhænger af os alle sammen.

Det er min klare overbevisning, at vi bruger vores grundlov bedst, når vi arbejder sammen. Og det er også min klare overbevisning, at vi arbejder bedst sammen, hvis vi taler sammen.

Et ægte samarbejde kræver vilje til kompromis.

En ægte samtale kræver en grundlæggende respekt for sin modpart.

Det lyder lettere, end det er.

For jo mere der er på spil, jo større vil modsætningerne være. Der vil altid være spændinger og konflikt i politik. Det er demokratets vilkår.

Men det er netop, når vi overkommer vores forskellige udgangspunkter, og når vi lytter til hinanden, at vi er i stand til at gøre det, som er bedst for Danmark. Og derfor fejrer vi i dag langt mere end de ord og regler, som er opstillet i grundlovens 89 paragraffer.

Vi fejrer de resultater, vi har opnået i fællesskab.

Vores solidariske velfærdssamfund. At vi over tid har sikret, at det, som kun var

rettigheder for en lille gruppe, er blevet alles rettigheder.

Tænk blot på, at det endnu ikke er 100 år siden, at vi fruentimmere, tyende og andre svage sjæle fik stemmeret.

Tænk, at det er mindre end 20 år siden, at det blev ulovligt for forældre at slå deres børn.

Og tænk på, at det kun er et år siden, at homoseksuelle fik lov til at blive viet i folkekirken.

Der er hele tiden mere at gøre. Der er hele tiden brug for at bruge vores demokrati.

Og siden sidste år på denne tid har vi truffet ganske mange fælles beslutninger. Vi har gennemført en skattereform.

Vi har sikret, at vores førtidspension og fleksjobordning er holdbar.

Vi har moderniseret forsvaret.

Vi har ændret vores SU-system. De unge skal læse aktivt og tage deres eksaminer for at få SU.

Kontanthjælpen er forandret, så unge ikke bliver ladt i stikken.

Med Vækstplan DK giver vi dansk økonomi og konkurrenceevne et afgørende skub i den rigtige retning.

Vi har sikret, at 20.000 mennesker ikke i løbet af få måneder falder ud af dagpengesystemet. Det giver tryghed.

Og i morgen genoptager seks ud af Folкетинgets otte partier forhandlingerne om fremtidens folkeskole.

Det er vigtige forhandlinger, som kan betyde, at vores børn får mere tid sammen med deres lærere. At de får engelsk fra 1. klasse. At der kommer flere timer i dansk og matematik. Men også at vi giver vores

skole et løft med et nyt indhold og nye måder at lære på.

Vi skylder hinanden at nå frem til en aftale. Og vi skylder ikke mindst vores børn, at vi gør en god skole bedre.

Jeg tror godt, at man kan sige, at vi har opnået meget på et år.

Hvis man ikke vidste bedre, skulle man jo tro, vi var gået reform-amok i Danmark.

Ingen tvivl om, at det har været et bemærkelsesværdigt travlt år. Mere bemærkelsesværdigt er dog, at alle Folketingets partier har været med. Alle mandater er blevet brugt på det ene eller andet tidspunkt.

Blokpolitikken er død.

Og står det til mig, kommer den ikke tilbage. Vi spildte ti år i nullerne på at føre blokpolitik. Det var en fejl. For blokpolitikken tager ikke hensyn til helheden. Den tager alene hensyn til et snævert flertal.

I dag for 80 år siden holdt Thorvald Stauning en grundlovstale, hvor han gjorde status efter det berømte Kanslergadeforlig, der var indgået tidligere samme år.

Forud var gået et lille årti med stigende splittelse mellem land og by. Mellem arbejdere og arbejdsgivere. Danmark var politisk handlingslammet på et tidspunkt, hvor det var afgørende at træffe valg. Særligt de svære.

En lettet Stauning sagde den sommerdag i 1933:

"Vi er stærke, naar Smaafolk i By og paa Land staar sammen – Vi har Modstandskraft, naar vi holder paa Demokratiet og sørger for Orden i Samfundet. Rigsdags-

samlingen har udvist politisk Forstaaelse og bidraget til Resultater, der rager højt over andre Aars Resultater."

I dag ville han formentlig på et mere nutidigt og tv-egnet dansk have sagt: "Vi er stærke, når vi står sammen."

Vi skal selvfølgelig ikke sammenligne Stauning eller Kanslergade-forliget med vor tids politikere eller vor tids politik. Det ville ikke være passende.

Men jeg deler Staunings dybe tro på styrken i sammenhold.

Derfor er det også en tilfreds statsminister, der står her i dag.

For Folketingets partier har igennem det seneste år løftet et stort og fælles ansvar for Danmark. Det vil jeg gerne takke for.

De beslutninger, vi træffer i fællesskab, rækker længere ud i fremtiden end dem, vi træffer alene.

Jeg gik til valg på, at vi skulle have det brede samarbejde tilbage. Det har vi fået. Og det stiller krav til os alle.

For samarbejde forudsætter en accept af, at man ikke fuldt og helt får sin vilje. Medmindre man altså har sit eget flertal.

Det har ingen danske partier endnu haft. Heldigvis. Stauning var den, der var tættest på i 1935. Men det er sundt at dele magten. Også med sine politiske modstandere.

Det betyder, at det en gang imellem kan se noget kulørt ud på Christiansborg. Det betyder, at vi som folkevalgte ikke altid får det lige præcis på den måde, som vi og vores vælgere ønskede det. (...)

KILDE 4

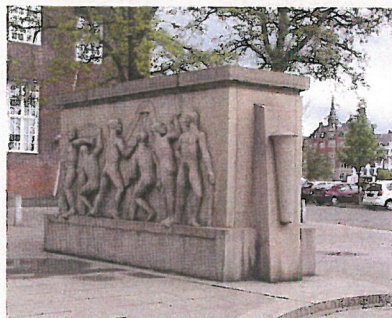
Maleri fra 2018 af Jacob Brostrup. Maleriet er et af syv malerier bestilt af Socialdemokratiet til at fortælle om partiets historie som led i projektet 'Folkets tid', hvor historiker Martin Ejner Olsen og maler Jacob Brostrup blev sat til at formidle Socialdemokratiets historie. Maleriet hænger i Socialdemokratiets grupperum på Christiansborg. Daværende gruppeformand Henrik Sass Larsen fik idéen til projektet og har udtalt:

"I Socialdemokratiet er vi stolte af vores historie. Vi er et parti, som snart er 150 år gammelt, og som har sat markante aftryk på den nyere danmarkshistorie. Vi tør endda hævde, at Socialdemokratiets historie er lig med Danmarks. Det er os og vores idégrundlag, som har skabt det moderne velfærdssamfund." Maleriet skildrer perioden fra 1955 til 1970 og hedder 'En bygning vi rejser 1955 – Velfærdsstat'.

KILDE 5

Mindesmærke for statsminister Thorvald Staunings indsats for Socialdemokratiet og fagbevægelsen. Værket er lavet af August Keil (1904-1973) og blev opstillet og betalt af Socialdemokratiet i 1964. Mindesmærket står på Staunings Plads ved Vestre Fari-magsgade. Det er en firkantet blok med relieffer på alle fire sider. På forsiden ses en stor stiliseret fakkel. På venstre side ses seks nøgne mænd, der arbejder. Denne side er

en henvisning til sangen "Snart dages det brødre" af Overby og Rasmussen fra 1871 – året, hvor Socialdemokratiet blev oprettet. Sangen slutter med linjerne: "En bygning vi rejser til skærm i vor nød til arbejdet, liv eller død!" På højre side ses et fakkeltog af mænd, kvinder og børn i alle aldre. På bagsiden ses fem dansende unge mennesker omkring et stort træ med frugter.

OPGAVER

Opgave 1

Du er national-konservativ debattør. Skriv en kritisk anmeldelse af afsnit 10 i 'Historien om Danmark' til Berlingske.

Opgave 2

Se de dele, der handler om velfærdsstaten, i afsnit 10 i 'Historien om Danmark', og svar på følgende: Bliver danmarkshistorien fremstillet anderledes end i 1982? Analysér afsnittet ud fra analysestrategien på s. 223.

Opgave 3

Du er medlem af Venstre og stiller op til folketingsvalget. Skriv et debatindlæg, som mod-svar til citatet fra socialdemokraten Dan Jørgensen nedenfor. Dit debatindlæg skal frem-hæve, hvordan Venstre har været afgørende i udviklingen af velfærdsstaten.

Dan Jørgensen: "Men hvis det er et faktum, at Socialdemokratiet har været den drivende kraft bag udviklingen af velfærdsstaten, hvorfor reagerer visse borgerlige kræfter så så stærkt imod det? Sandheden er nok, at man føler sig truet – for tænk, hvis danskerne blev mindet om, at det ikke er deres partier, der har æren for den samfundsmodel, vi har i dag. Tænk, hvis det endda kom frem, at det borgerlige Danmark havde kæmpet direkte imod udviklingen af velfærdssamfundet!" ('Staunings arv', 2018, Dan Jørgensen, s. 111).